
SOSYAL HİZMETLER VE YOKSULLUK

Özel İhtisas Komisyonu
Raporu

Raportör:
Öğr. Gör. Yeşim CAN

Rapor içinde belirtilen görüşler komisyon katılımcılarının ve raportörün görüşlerini yansıtmaktadır.

Bu görüşler Trakya Kalkınma Ajansı'nı bağlamamaktadır.

İÇİNDEKİLER

Yönetici Özeti	5
1. GİRİŞ	7
1.1. Sosyal Hizmetler Ve Yoksulluk Konusunda Mevcut Durum Analizi	8
1.2. Dünyada Sosyal Hizmetler Ve Yoksulluk Konusunda Genel Durum Ve Gelişme Eğilimi	9
1.2.1. Dünyada Çocukların, Kadınların, Yaşlıların Ve Engellilerin Durumu	14
1.2.2. Dünyada Sosyal Hizmetler	21
1.3. Türkiye’de Sosyal Hizmetler Ve Yoksulluk Konusunda Genel Durum Ve Gelişme Eğilimi	23
1.3.1. Türkiye’de Yoksulluk	23
1.3.2. Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu Ve Çocukların Durumu	28
1.3.3. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu Ve Kadınların Durumu	34
1.3.4. Türkiye’de Yaşlıların Yoksulluğu Ve Yaşlıların Durumu	36
1.3.5. Türkiye’de Engelli Bireylerin Yoksulluğu Ve Engellilerin Durumu	38
1.3.6. Türkiye’de Sosyal Hizmetler	40
1.4. Trakya Bölgesi’nde Sosyal Hizmetler Ve Yoksulluk Konusunda Genel Durum Ve Gelişme Eğilimi	46
1.4.1. Trakya Bölgesi’nde Yoksulluk Konusunda Genel Durum	46
1.4.2. Trakya Bölgesi’nde Sosyal Hizmetler	53
2. GZFT ANALİZİ VE REKABET GÜCÜ DEĞERLENDİRMESİ	56
3. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ	59
3.1. Bölge Planında Sosyal Hizmetler Ve Yoksulluk Vizyonu	59
3.2. Bölge Planı Hedefleri, Hedeflere Yönelik Stratejiler Ve Faaliyetler	60
3.2.1. Hedef 1: Sosyal hizmetlerin daha etkili bir işleyişe kavuşturulması için gerekli düzenlemelerin ve yeniliklerin yapılması	60
3.2.2. Hedef 2: Bölgenin toplumsal kalkınmasını sağlamak	62
3.2.3. Hedef 3: Sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan bireylerin istihdamına yönelik çalışmaların artırılması	65
3.2.4. Hedef 4: Toplumda sosyal hizmet bilincinin artırılması	66
3.2.5. Hedef 5: Ailevi, toplumsal ve insani değerlerin bölgede korunması ve geliştirilmesi	68
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	69
KAYNAKLAR	76

TABLolar

Tablo 1 Seçilmiş Bazı Ülkelerin Yoksulluk Verileri (%)	11
Tablo 2 2005 Yılı Satınalma Gücü Paritesine Göre Bir Günde \$1.25'dan Az Parayla Geçinen Nüfusun Oranı (%).....	12
Tablo 3 Ulusal Yoksulluk Sınırı Yoksulluk Açığı, Seçilmiş Bazı Ülkelerin Göstergeleri	13
Tablo 4 Gelire Dayalı Gini Katsayısı	14
Tablo 5 Çocuk yoksulluk verileri (2008)	15
Tablo 6 Çocuk Nüfusun (7-14 Yaş Arası) İstihdam Oranı (%) (2011).....	16
Tablo 7 Kadınların İşgücüne Katılma Oranı (İko) Ve İstihdam Oranı (İo) (15+) (%).....	18
Tablo 8 Emeklilik Yaşındaki İnsanlar Arasında Yoksulluk Oranı (65 Ve +) (2000).....	19
Tablo 9 Sosyal Harcamaların GSYH'ya Oranı	22
Tablo 10 Türkiye'nin İnsani Gelişme Raporuna Göre Yoksulluk Verileri (2003)	23
Tablo 11 Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı %20'lik Gruplar İtibariyle Yıllık Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı (%).....	24
Tablo 12 Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Gini Katsayısı	25
Tablo 13 Kullanılabilir Gelire Göre İlk %20'lik Grubun Gelir Türleri (%)	25
Tablo 14 Medyan Gelire Dayalı Yoksulluk Sınırına Göre Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı Ve Yoksulluk Açığı	26
Tablo 15 Genç Bağımlılık Oranı (0-14) (%)	29
Tablo 16 Türkiye'de 6 Yaşından Küçük Fertlerde Yoksulluk Oranı (%)	29
Tablo 17 Kent-Kır Ayrımına Göre 6 Yaşından Küçük Fertlerde Yoksulluk Oranı (%)	30
Tablo 18 Türkiye Çocuk İşgücü Verileri (Ekim-Kasım-Aralık Dönemi) (bin kişi).....	31
Tablo 19 Kent Ve Kır Ayrımına Göre Çocuk İstihdam Oranı (%) (Ekim-Kasım-Aralık Dönemi).....	32
Tablo 20 İşteki Durumuna Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocukların Sayısı (bin kişi)	32
Tablo 21 Kadınlarda Yoksulluk Oranı (%)	34
Tablo 22 Türkiye'de Kadınların İşgücü Piyasası Verileri (15 +Yaş).....	35
Tablo 23 Yaşlı Bağımlılık Oranı (65 + Yaş) (%).....	36
Tablo 24 Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Medyan Gelirin %60 Kriterine Göre 65+ Yaş Üstü Nüfusun Yoksulluk Verileri (2011)	37
Tablo 25 İstihdam Edilen Engelli Memurların Özür Oranlarına Göre Dağılımları (Mart 2013).....	38
Tablo 26 İstihdam Edilen Engelli Memurların Özür Gruplarına Göre Dağılımları (Mart 2013).....	39
Tablo 27 İstihdam Edilen Engelli Memurların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları (Mart 2013)....	39
Tablo 28 Kamu Kesimi Sosyal Harcamaların GSYH'ya Oranı (%).....	41
Tablo 29 Hanehalklarının Son Bir Yılda Aldığı Yardımların Türü (%)	42
Tablo 30 Türkiye Yaşlı (65+) Aylığı Alan Kişi Sayısı (Aralık 2011).....	45
Tablo 31 Türkiye Genelinde Engelli Aylığı Alan Kişi Sayısı.....	45
Tablo 32 Batı Marmara Bölgesi (Tr2) Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibariyle Yıllık Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı (2011).....	46
Tablo 33 Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Batı Marmara Bölgesi'nin Gini Katsayısı	46
Tablo 34 Batı Marmara Bölgesi (TR2)'nin Yoksulluk Verileri (2006-2011)	47
Tablo 35 Trakya Bölgesi'nde (TR21) 15 Ve Daha Yukarı Yaştaki Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücünün, İstihdamının Ve İşsizliğinin Yıllara Göre Durumu	48
Tablo 36 Trakya Bölgesi'nde İstihdam Edilenlerin Sektörel Durumu (15+Yaş) (%).....	48

Tablo 37 Trakya Bölgesi (TR21) Kadınların İşgücü Piyasası Verileri (15 +Yaş)	49
Tablo 38 Trakya Bölgesi (TR21) Engelli İstihdam Sayıları (2012).....	50
Tablo 39 Sosyal Güvenlik Kurumu'na Kayıtlılık Durumu Ve Sektörlere Göre İstihdam, 2011 (15 Ve Daha Yukarı Yaş-Bin Kişi)	51
Tablo 40 Engelli, yaşlı veya hasta olma nedenine göre işgücüne dâhil olmayan nüfus (15 ve daha yukarı yaş-bin kişi).....	52
Tablo 41 0-14 Yaş Arası Ve 65+Üstü Yaş Gruplarına Göre Trakya Bölgesi Nüfusu	53
Tablo 42 Tekirdağ Aile Ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne Bağlı Kuruluşlar	53
Tablo 43 Edirne Aile Ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne Bağlı Kuruluşlar	54
Tablo 44 Trakya Bölgesi Aktif İşlem Gören Yeşilkartlı Kişi Sayısı.....	54
Tablo 45 Trakya Bölgesi Yaşlı (65+) Aylığı Alan Kişi Sayısı	55
Tablo 46 Trakya Bölgesi Engelli Aylığı Alan Kişi Sayısı	55
Tablo 47 Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk Özel İhtisas Komisyonu Toplantı Sonuçları, GZFT Analizi, Güçlü Yönler	57
Tablo 48 Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk Özel İhtisas Komisyonu Toplantı Sonuçları, GZFT Analizi, Zayıf Yönler	58
Tablo 49 Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk Özel İhtisas Komisyonu Toplantı Sonuçları, GZFT Analizi, Fırsatlar.....	58
Tablo 50 Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk Özel İhtisas Komisyonu Toplantı Sonuçları, GZFT Analizi, Zayıf Yönler	58

Yönetici Özeti

Yoksulluk, yaşadığımız yüzyılda en önemli sosyo-ekonomik problemlerden biridir. Temelde az gelişmiş ülkelerin bir sorunu olarak algılansa da gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde de karşımıza çıkmaktadır. Ülkenin milli gelirinin düşük olması, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, enflasyon ve işsizlik gibi makro sorunların varlığı yoksulluğu ortaya çıkaran ekonomik faktörlerdir. Bunların yanı sıra nüfusun kalabalık olması, zorunlu göçler, kadın erkek eşitsizliği, eğitimsizlik, bireylerde sürekli bir hastalığın veya özrünün olması gibi olgularda yoksulluğu artıran sebeplerdendir.

Yoksulluğun ekonomik, psikolojik ve sosyolojik etkileri bulunmaktadır. Ekonomik açıdan bireylerin kendi gıda ihtiyaçlarını karşılayamaz veya az karşılayabilir durumda olmaları, bunun yanı sıra barınma ihtiyaçlarını, eğitim ve sağlık ihtiyaçlarını yeterli düzeyde giderememeleri önemli problemlerdir. Bu problemler bireylerin geleceğe umutla bakamamalarına, kendilerine ve çevrelerine güvenlerinin azalmasına, şiddete veya hırsızlığa yönelmelerine neden olabilmektedir. Bu nedenle bireysel ve toplumsal refahın sağlanması için yoksulluğu ve yoksunluğu giderici çalışmalar yapılmalıdır.

Dünya genelinde yoksul insan sayısı son yıllarda azalsa da hala ciddi rakamlarda yoksul bulunmaktadır. Dünya nüfusunun %22,7'si bir günde \$1,25 dolardan daha az gelire geçinmeye çalışmaktadır. Özellikle Güney Asya ve Sahra altı Afrika bölgeleri yoksullukla yoğun olarak karşılaşan bölgelerdir. Türkiye'de ise zamanla yoksulluk oranı azalmış, 2011 yılında hanehalkı %60 medyan gelir grubuna göre yoksulluk oranı %22,6 ve yoksulluk riski oranı %29,4 olarak gerçekleşmiştir.

Modern ve sosyal devlet anlayışında ortaya çıkan sosyal hizmetler, yoksulluğun azaltılmasında ve yoksulların korunmasında önemli bir araçtır. Sosyal hizmetlerin temel amacı, yardıma ihtiyaç duyan bireylerin muhtaçlık durumunun ortadan kaldırılmasını sağlamak, yaşamlarının insani bir şekilde devam ettirilmesine yardımcı olmaktır. Sosyal devlet kavramı kamu kurum ve kuruluşlarına bu anlamda önemli görevler yüklemektedir. Ancak bu görevi sadece resmi kurumların üstlenmesi yoksulluğun şiddetini azaltmakta yetersiz kalabilir. Kamu kurum ve kuruluşlar her ne kadar bu konuda büyük çalışma alanına sahip olsa da, sosyal hizmete ihtiyacı olan her bireye ulaşılması mümkün olmayabilir. Bu

durumda ulusal ve uluslararası özel ve sivil toplum kuruluşları da sisteme dâhil olmalı, toplumsal refahın sağlanması için çalışmalara destek vermelidir.

21. yy'da ülkeler sadece ekonomik büyüme veya ekonomik kalkınma sağlamayı değil sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma gerçekleştirmeyi önemsemektedirler. Bu bağlamda gelişmiş ülke kavramı; milli gelir, enflasyon gibi bazı ekonomik verilerin sadece iyi olması ile ilgili değildir. Gelişmişlik kavramı; ekonomik verilerin genel anlamda iyi olmasının yanında vatandaşların refah içinde yaşamalarını, eğitim, sağlık ve adalet hizmetlere kolay ulaşmalarını, sosyal hizmetin herkese ve özellikle ihtiyacı olan bireylere ulaştırılmasını içermektedir.

Bu çalışmada ilk bölümlerde Dünyada, Türkiye'de ve Trakya Bölgesi'ndeki sosyal hizmetler ve yoksulluk hakkında bilgi verilmiş ve bilgiler resmi verilerle desteklenmeye çalışılmıştır. İleriki bölümlerde ise Trakya Kalkınma Ajansı'nın "TR21 Trakya Bölge Planı (2014-2023)" çerçevesinde oluşturduğu 16 komisyondan biri olan "Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk" ihtisas komisyonu üyeleriyle yapılan toplantıların sonuçları derlenmiştir. Toplantılarda Trakya Bölgesi'nin sosyal hizmetler ve yoksulluk konusundaki durumu genel olarak ele alınmış, bölgenin bu konuda GZFT analizi yapılmış, genel durumun iyileştirilmesi veya gelişmesi için hedefler belirlenmiş ve hedeflere ulaştıracak stratejiler ve faaliyetler ortaya konulmuştur.

Trakya Bölgesi için bu raporun hazırlanmasında öncelikle Trakya Kalkınma Ajansı yetkililerine ve çalışanlarına, moderatörümüz Uzm. Nazlı Deniz Türker'e ve en önemlisi farklı çalışma alanlarında farklı fikirlere sahip olmalarına rağmen toplantılarda anlayışlı ve nazik bir biçimde bıkmadan usanmadan sadece daha yaşanılabilir bir Trakya için fikirlerini sunan Değerli Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk İhtisas Komisyonu Üyeleri'ne şahsım adına teşekkürlerimi sunarım.

Komisyon Raportörü
Öğretim Görevlisi Yeşim CAN

1. GİRİŞ

20. yüzyılın başlarında yoksulluğun tanımı; bireylerin gelirlerinin, biyolojik varlıklarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan yiyecek ve giyim gibi minimum düzeydeki fiziksel ihtiyaçlarını karşılamaya yetmemesi olarak yapılmaktaydı. Ancak günümüzde yoksulluk; bireylerin sadece fiziksel ihtiyaçlarının yeterince karşılanamaması değil aynı zamanda sosyal ihtiyaçların da yeterince karşılanamaması durumu olarak kabul edilmektedir. İnsan bilincinin farklılaşması yoksulluk tanımını zamanla genişletmiş, yoksulların sadece yemek, barınma, giyim gibi temel ihtiyaçlara değil bunun yanı sıra eğitime, sağlık hizmetine veya kültürel ve sosyal faaliyetlere de ihtiyaç duyabileceği düşüncesi yerleşmiştir. Dünya Bankası'nın 1990 yılı Kalkınma Raporu'nda yoksulluk konusunun incelenmesi ile birlikte literatürde yoksulluk kavramı yoğun bir şekilde yer almaya başlamıştır.

Dünya Bankası yoksulluğu, mutlak ve görelî yoksulluk olarak ayırmaktadır. Mutlak yoksulluk, bireyin veya hanehalkının yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan minimum temel ihtiyaçlarını karşılayabilmesi durumudur. Satın alma gücü paritesine göre günlük \$1-2'lık harcama düzeyi mutlak yoksulluğu belirlemektedir. Görelî yoksulluk ise, bireyin refah düzeyinin yaşadığı toplumun ortalama refah düzeyinin belli bir oranının altında olması durumudur. Bu nedenle görelî yoksulluk kavramı yaşanan topluma göre farklılık göstermektedir. Aslında görelî yoksulluk ülkedeki gelir dağılımı ile de yakından ilgilidir. Bir toplumda gelir dağılımı adaletsizleştğinde görelî yoksulluk durumu artmaktadır.

Tanımı her ne şekilde yapılırsa yapılsın, yoksulluk kavramı insani ihtiyaçların tam anlamıyla karşılanamamasıyla doğru orantılıdır. Yoksulluk; ilk başta "aç kalmak" olarak algılansa da aslında bu tanıma ek olarak yoksunluğu içinde barındıran; bireyin eğitim alamaması, hastalıklara kolay yakalanması ve tedavi olamaması, temiz su kaynaklarına ulaşamaması, fırsat eşitliğine ulaşamaması, geleceğe korkuyla ve umutsuzca bakması durumlarının ortaya çıkması olarak betimlenmelidir.

Zaman içerisinde dünyada yaşanan ekonomik ve finansal krizler, enflasyon, işsizlik gibi olumsuz ekonomik olgular ya da sel baskını, kuraklık ve deprem gibi doğal afetler yoksulluğu artıran veya derinleştiren etmenler olmuştur. Son yıllarda yoksulluk oranları dünyada belli bölgelerde azalsa da hala varlığını önemli bir biçimde sürdürmektedir. Genelde gelişmekte

olan veya az gelişmiş ülkelerde yüksek oranlarda yoksulluk toplamda 200 milyon kişiyi etkilemektedir. En çok da çocukları etkileyen bu olgu, gelecek neslin sağlıklı, niteliksiz, umutsuz bireyler olarak yetişmesine neden olmaktadır. Engelliler, yeterince gelişemeyenler ve kronik hastalıklara yakalananlar daha çok yoksul kız ve erkek çocuklarıdır. Yoksul çocukların kaliteli bakım alma veya okul öncesi eğitime katılma şansları da daha azdır. Ayrıca bu çocuklar okula erişimde, okul malzemelerini satın almada veya ders çalışacak yer bulmada da güçlüklerle karşılaşabilmektedir. İçerdiği tüm risklere rağmen küçük yaşlarda çalışma yaşamına atılabilmektedir. Anne ve babaları bu çocuklara yeterli bakımı ve desteği sağlayamamakta, bu yüzden çocuklar kazalara, suiistimale, sokak yaşamına veya suça daha açık hale gelmektedir.¹

Yoksulluğun etkilediği diğer gruplar ise yaşlılar ve engellilerdir. Yaşlılık fiziksel ve psikolojik güçlerin azalması veya kaybolması durumudur. Bu nedenle yaşlı nüfusun yaşamını insani bir şekilde devam ettirebilmesi için desteğe ihtiyacı vardır. Engellilerin ise normal yaşamlarını sürdürebilmeleri için yüksek güce ihtiyaçları vardır. Bu gruptaki bireyler toplumdaki rollerini yeterince veya tek başlarına yerine getiremedikleri için günlük yaşamlarının alışılmış şekilde yaşanılmasına yardımcı olunmalıdır.

Çocukların, kadınların, yaşlıların veya özürülülerin yoksulluğunu veya yoksunluğunu azaltmak için ülkelerdeki kamu kurumları, ulusal ve uluslararası kuruluşlar çeşitli çalışmalar yapmaktadır. Özellikle sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar yoksulluğun azaltılması için yapılan önemli çalışmalardır. Sosyal hizmetlerin ve sosyal yardımların miktarı, şekli, kapsama alanı veya finansmanı zaman içinde değişikliğe uğrasa da amaç her zaman yoksulluğun yol açtığı sosyal dışlanılmışlığı azaltmak ve insani şekilde yaşama olanağını sağlamak ve artırmaktır.

1.1. Sosyal Hizmetler Ve Yoksulluk Konusunda Mevcut Durum Analizi

Yoksulluk konusu iki şekilde incelenmektedir. Bunlardan biri yoksulluğun ölçülmesi diğeri ise yoksullukla mücadeledir. Yoksulluğun ölçülmesi ve verilerin toplanması, sunulması konusunda aslında önemli çalışmalar olmasına rağmen bazı ülkelerde, özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki verilere ulaşmak kolay olmamaktadır. Bu ülkelerdeki verilerin toplanması ve analiz edilme çalışmalarının etkin olmaması, kayıt dışı ekonominin yüksek

¹ UNICEF, Türkiye'de Çocukların Durumu 2011, <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/s/i/sitan-tur-2011.pdf>, s. 18.

düzyeyde olması gibi engeller ölkelerin durumlarını incelemeyi zorlaştırmaktadır. Yoksullukla mücadele konusunda ölkelerin resmi kuruluşları ve resmi olmayan ulusal ve uluslararası kuruluşlar birçok ölkede önemli çalışmalar yapmaktadırlar. Özellikle Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi kuruluşlar küresel yoksullukla mücadele içindedir.

Geçmiş dönemlerde yaşanan ekonomik krizler, işsizlik oranlarının yüksek olması, doğal kaynakların etkin bir şekilde kullanılmaması, sağlık sistemlerindeki eksiklikler, eğitim seviyesindeki düşüklükler yoksullukların ortaya çıkmasını artıran etmenler olmuştur. Yoksulluktan en fazla kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelli kişiler etkilenmektedir. Bu nedenle ölkeler bu gruptaki kişilerin yoksulluğunun derin etkilerini ortadan kaldırmak için sosyal hizmet ve sosyal yardımlar sunmaktadırlar.

1.2. Dünyada Sosyal Hizmetler Ve Yoksulluk Konusunda Genel Durum Ve Gelişme Eğilimi

Dünya Bankası'nın her yıl yayınlamış olduğu "Dünya Kalkınma Göstergeleri Raporu" dünyadaki yoksulluk konusunda önemli bilgiler vermektedir. 2012 Dünya Kalkınma Göstergelerine göre, yoksulluk ve açlık devam etmektedir fakat daha az insan yoksulluk içinde yaşamaktadır. Dünya genelinde günde \$1,25'dan daha az parayla yaşayan insanların oranı 1990 yılında %43,1 iken 2008 yılında bu oran %22,2'ye düşmüştür. Son dört yılda yaşanan gıda, yakıt ve finansal krizler, zayıf ve savunmasız nüfusun durumunu kötüleştirmiştir. Bazı ölkelerde yoksulluğun azaltılması yavaşlamış olsa da küresel yoksulluk oranları düşmeye devam etmiştir. 2005 ve 2008 yılları arasında yoksulluk oranı ve aşırı yoksulluk içinde yaşayan insan sayısı gelişmekte olan bölgelerde ilk kez düşmüştür. Binyıl kalkınma hedeflerine göre, eğer gelişmekte olan ölkeler güçlü büyüme oranlarını koruyabilirlerse daha fazla ilerlemek mümkün olacaktır. Ancak o zaman bile milyonlarca insan yine yoksulluk batağına saplanmış olarak kalacaktır. Yetersiz sağlık durumu, eğitim eksikliği, üretken insanların istihdamdan mahrum kalmaları, çevresel kaynakların tükenmiş veya bozulmuş olması, yolsuzluk, çatışma, kamu kaynaklarının kötü idare edilmesi ve özel yatırımın caydırılması nedeniyle özellikle Sahra altı Afrika ve Güney Asya'da durum daha da kötü olacaktır. Verilere göre 2008 yılında günde \$1,25'den daha az parayla yaşayan 1.28 milyar kişi vardır. Yoksulluk oranı Sahra altı Afrika hariç diğer bölgelerde düşmüştür. Günde

\$1,25'dan daha az parayla yaşayan yoksul insanların büyük çoğunluğu Güney Asya'da yaşamaktadır ve yoksul sayısı bu bölgede 571 milyon kişidir.²

Yoksulluk kavramını sadece gelire ölçmeyen yani sadece mutlak değerlere göre belirlemeyen, bunun yanı sıra; temiz suya erişim, okullaşma oranı, sağlık ve eğitim hizmetlerinin milli gelir içindeki payları gibi değerlere de dikkat eden Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) her yıl İnsani Gelişme Raporu'nu yayınlamaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın en son yayınlamış olduğu 2013 yılı İnsani Gelişme Raporu'na göre insani gelişmişlik düzeyi en yüksek olan ülke Norveç'tir. Norveç'i sırasıyla Avustralya, ABD ve Hollanda takip etmektedir. 2012 yılına göre Norveç'in insani gelişme endeksi 0.955, doğumda yaşam süresi beklentisi 81.3 yıl ve ortalama eğitim süresi 12.6 yıl, beklenen eğitim yılı 17.5 yıldır. 2006-2010 yılları arasında 25 yaş ve üstündeki kişilerde en az ortaöğretim gören kadınların oranı %95,6 ve erkeklerin oranı %94,7'dir.

İkinci sırada yer alan Avustralya'nın insani gelişme endeksi 0.938'dir ve doğumda yaşam süresi beklentisi 82 yıl, ortalama eğitim süresi 12 yıl, beklenen eğitim yılı 19.5 yıldır. 2006-2010 yılları arasında 25 yaş ve üstündeki kişilerde en az ortaöğretim gören kadınların ve erkeklerin oranı %92,2'dir.³

İnsani gelişme endeksleri en yüksek olan ülkelerde ortak olarak görülen özellikler arasında doğumda yaşam süresi beklentisinin uzun olması ve ortalama eğitim süresinin 10 yılın üzerinde olması vardır. Bunların yanı sıra 25 yaş üstündeki bireylerin ortaöğretimi bitirme oranları %90'ı geçmektedir, ayrıca ülkelerde eğitime ve sağlığa yapılan harcamalar GSYH'nın yaklaşık %8'i civarlarındadır.

İnsani Gelişme Endeksi çok yüksek olan ülkeler arasında Avrupa Birliği ülkelerinin çoğu, Yeni Zelanda, Japonya, Singapur, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler yer almaktadır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu yüksek insani gelişmişlik düzeyine sahip olan ülkelere ise Romanya, Bulgaristan, Ukrayna, Sırbistan, Brezilya, Azerbaycan, Kazakistan örnek olarak verilebilir. Orta derecede insani gelişmişlik düzeyinde olan ülkeler arasında Çin, Mısır,

² The World Bank, World Development Indicators, 2012, <http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-2012-ebook.pdf>, p. 2.

³ UNDP, 2013 Human Development Report, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2013/download/>, p. 144.

Özbekistan, Hindistan, Endonezya ve Irak bulunmaktadır. Düşük İnsani Gelişmişlik düzeyine sahip olan ülkelere bazıları da Kenya, Pakistan, Bangladeş, Nijerya ve Nepal'dır. Düşük insani gelişmişlik düzeyinde olan ülkeler genellikle yoksullukla cebelleşen ülkelerdir. Genelde bu ülkelerde, doğumda yaşam süresi beklentisi 50-70 yıl arası, ortalama eğitim süresi 5-6 yıl, eğitim ve sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı %2-5 arasındadır.

Çok boyutlu yoksulluk endeksi önemli yoksulluk göstergelerinden biridir. Bu endeks, aynı zaman zarfında insanların birden fazla yüz yüze kaldığı ciddi yoksunlukları göstermek için tasarlanan bir ölçüdür. Bir insan ölçülen göstergelerin en az %30'unda yoksun olduğunda çok boyutlu yoksul olarak adlandırılmaktadır.⁴ Çok boyutlu yoksulluk oranlarını hesaplamak için eğitim, sağlık ve yaşam standartları konusundaki veriler incelenmektedir. Eğitimin alt kategorisinde okula gitme yılı, sağlığın alt kategorisinde beslenme, yaşam standardının alt kategorisinde ise su, elektrik, yakıt gibi değişkenler bulunmaktadır.

Tablo 1, seçilmiş bazı ülkelerin yoksulluk içindeki nüfusun oranını, yoksunluk yoğunluğunu göstermektedir.

Tablo 1 Seçilmiş Bazı Ülkelerin Yoksulluk Verileri (%)

	Çok boyutlu yoksulluk içindeki nüfusun		Yoksulluğa karşı savunmasız nüfusun oranı	Ağır yoksulluk içindeki nüfusun oranı	Toplam yoksullukta yoksunluğun katkısı		
	Kişi başına (%)	Yoksunluk yoğunluğu			Eğitim	Sağlık	Yaşam standartları
Ruanda (2010)	69,0	50,8	19,4	34,7	19,5	30,9	49,6
Tanzanya(2010)	65,6	50,7	21,0	33,4	18,3	26,4	55,3
Etivopva (2011)	87,3	64,6	6,8	71,1	25,9	27,6	46,5
Nepal (2011)	44,2	49,0	17,4	20,8	21,8	33,7	44,4
Uganda (2011)	69,9	52,5	19,0	31,2	15,6	34,1	50,4

Kaynak:UNDP, 2013 Human Development Report, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2013/download/>, p. 160.

2010 ve 2011 verileri olan bazı ülkeler seçilerek oluşturulan Tablo 1'de görüleceği üzere, Ruanda nüfusunun %69'u çoklu yoksulluk içindedir. Yoksunluğun yoğunluğu %50,8 iken,

⁴ Bkz: www.undp.org.tr/pressRelDocuments/faq_mpi-TR_ece%20FU.pdf

nüfusun %19,4'ü yoksulluğa karşı savunmasızdır. Toplam yoksullukta eğitimin %19,5 yoksunluğa katkısı varken, sağlık konusunun %30,9 ve yaşam standardının %49,6 katkısı bulunmaktadır. Etiyopya'nın ise nüfusunun %87,3'ü çoklu yoksulluk içindedir. Yoksunluğun yoğunluğu %64,6'dır ve nüfusun %6,8'i yoksulluğa karşı korumasızdır. Toplam yoksullukta ise eğitimin %25,9 yoksunluğa katkısı olurken sağlığın %27,6 ve yaşam standardının %46,5 katkısı bulunmaktadır.

Dünya Bankasının 2012 Yıllık Raporu'na göre, gelişmekte olan dünyanın her bölgesinde yoksul sayısı azalmıştır ve son krizlere rağmen küresel yoksulluk düşmeye devam etmiştir. Dünya Bankası'nın 2010 yılı için hazırlanan araştırma merkezli tahminine göre, örnek gösterge olan günde \$1.25'lik küresel yoksulluk oranı 1990 yılı göstergesinin yarısının altına düşmüştür. İlk Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne göre zaten yoksulluk oranının 1990 yılı değerinin yarısına ulaşma hedefi 2015 yılından önce elde edilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde ise kişi başına düşen ortalama yıllık GSYH'da artışlar yaşanmıştır.⁵ Tablo 2, Dünya genelinde bir günde \$1.25'dan daha az parayla geçimini sağlayan nüfusun genel nüfusa oranını 1990 yılı ile 2008 yılı arasında vermektedir.

Tablo 2 2005 Yılı Satınalma Gücü Paritesine Göre Bir Günde \$1.25'dan Az Parayla Geçinen Nüfusun Oranı (%)

	1990	1993	1996	1999	2002	2005	2008
Doğu Asya ve Pasifik	56,2	50,7	35,9	35,6	27,6	17,1	14,3
Çin	60,2	53,7	36,4	35,6	28,4	16,3	13,1
Avrupa ve Orta Asya	1,9	2,9	3,9	3,8	2,3	1,3	0,5
Latin Amerika ve Karayipler	12,2	11,4	11,1	11,9	11,9	8,7	6,5
Orta Asya ve Kuzey Afrika	5,8	4,8	4,8	5,0	4,2	3,5	2,7
Güney Asya	53,8	51,7	48,6	45,1	44,3	39,4	36,0
Hindistan	51,3	49,7	47,2	45,6	44,5	40,8	37,4
Sahra altı Afrika	56,5	59,4	58,1	57,9	55,7	52,3	47,5
Toplam	43,1	41,0	34,8	34,1	30,8	25,1	22,4

Kaynak: The World Bank, 2012 World Development Indicators, www.worldbank.org, p. 72.

Tablo 2'yi genel olarak incelediğimizde ayrı ayrı bölgelerde ve dünya genelinde bir günde \$1.25'dan az parayla geçinen nüfusun oranının düştüğü görülmektedir. Ancak hala bazı bölgelerde yüksek oranda yoksulluk yaşandığı da açıktır. En fazla yoksulluk yaşayan bölgeler Sahra altı Afrika ve Güney Asya bölgeleridir. Sahra altı Afrika Bölgesi'nde bu oran 2008

⁵ The World Bank, Annual Report 2012, www.worldbank.org, p. 9.

yılında %47,5 iken Güney Asya’da %36’dır. İncelenen kritere göre en iyi durumda olan bölge ise Avrupa ve Orta Asya bölgesidir.

2008-2010 yılları arasında ülke bazında inceleme yapıldığında Orta Afrika Cumhuriyeti’nin %81,3’ü, Nijerya’nın %68’i, Ruanda’nın %63,2’si, Bangladeş’in %62,8’i bir günde \$1.25’den daha az parayla geçimini sağlamaktadır.⁶

Yoksulluk açığı ise yoksulluk riskini gösteren önemli bir veridir. 2011 ve 2012 güncel verileri bulunan ülkeler seçilerek hazırlanan Tablo 3’te ulusal yoksulluk sınırına göre yoksulluk açığı oranları bulunmaktadır.

Tablo 3 Ulusal Yoksulluk Sınırı Yoksulluk Açığı, Seçilmiş Bazı Ülkelerin Göstergeleri

Endonezva	%2,1 (2011) ve %1,9 (2012)
Gine	% 18,4 (2012)
Peru	%7,8 (2011)
Etivopva	%7,8 (2011)
Paraguay	%40 (2011)
Senegal	% 14,5 (2011)
Kazakistan	%0,9 (2011)
Karadağ	%2 (2011)
Nepal	%5,6 (2011)
Ruanda	% 14,8 (2011)

Kaynak: The World Bank, www.worldbank.org

Tablo 3 göre, Paraguay nüfusunun %40’ı yoksulluk riskiyle karşı karşıyayken, Gine nüfusunun %18’i, Ruanda nüfusunun %14,8’i ve Senegal nüfusunun %14,5’i yoksulluk riski altındadır.

Yoksulluk, bir ülkenin gelir düzeyi, ekonomik büyümesi ve gelir dağılımı ile ilişkilidir. Eğer ekonomik büyüme işgücü piyasalarını olumlu etkiliyorsa yani istihdam oranlarının artmasını, işsizliğin azalmasını sağlıyorsa hanehalkı gelirlerinde artışların olması yoksulluğu azaltacaktır. Ekonomik büyümenin yanı sıra gelirlerin dağılımı da yoksulluğun artmasında veya azalmasında etkili olan önemli bir faktördür. Gelir dağılımının adaletli olması yani üretimde kullanılan üretim faktörlerinin elde ettiği gelirlerinin üretime katkısı kadar gayri safi yurtiçi hâsıladan pay alması önemlidir. Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmede en çok kullanılan katsayı ise Gini Katsayısı’dır. Gini katsayısı 0 (sıfır) ile 1 arasında değerlendirilir. 0

⁶ The World Bank, World Development Indicators 2012, www.worldbank.org, pp. 69-71.

(sıfır) mutlak eşitlik, 1 ise mutlak eşitsizlik anlamına gelmektedir. Eğer gelir dağılımında eşitsizlik artarsa değer 1'e yaklaşır, tersi durumda ise değer 0'a yaklaşır. İnsani gelişme raporuna göre Gini katsayısının 0 (sıfır) değeri mutlak eşitliği, 100 değeri ise mutlak eşitsizliği göstermektedir.⁷ Tablo 4, gelire dayalı Gini katsayılarını seçilmiş bazı ülkelere göre göstermektedir.

Tablo 4 Gelire Dayalı Gini Katsayısı

Çok yüksek insani gelişmişlik düzeyinde olan ülkeler		Yüksek insani gelişmişlik düzeyinde olan ülkeler		Orta derece insani gelişmişlik düzeyinde olan ülkeler		Düşük insani gelişmişlik düzeyinde olan ülkeler	
Norveç	25,8	Belarus	27,2	Cin	42,5	Kenya	47,7
ABD	40,8	Rusya	40,1	Tayland	40,0	Pakistan	30,0
Almanya	28,3	Romanya	30,0	Özbekistan	36,7	Angola	58,6
İrlanda	34,3	Bulgaristan	28,2	Ürdün	35,4	Nijerya	48,8
İsveç	25,0	Sırbistan	27,8	Endonezya	34,0	Etiyopya	29,8
Kanada	32,6	Kazakistan	29,0	Güney Afrika	63,1	Mozambik	45,7
İspanya	34,7	Azerbaycan	33,7	Irak	30,9	Kongo	44,4
Yunanistan	34,3	Türkiye	39,0	Hindistan	33,4	Nijer	34,6

Kaynak: UNDP, 2013 Human Development Report, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2013/download/>, p. 152.

En iyi Gini katsayısına sahip olan ülkeler arasında, İsveç (0,25), Norveç (0,258), Slovakya (0,26), Finlandiya (0,269) bulunmaktadır ve bu ülkeler en yüksek insani gelişmişlik düzeyine sahip ülkeler arasındadır. Gini katsayısının en kötü olduğu yani gelir dağılımının en eşitsiz olduğu ülkeler Seyşeller (0,658), Komor (0,643), Namibya (0,639), Mikronezya (0,611)'dir. Burada dikkati çeken ise Seyşeller'in insani gelişmişlik düzeyinde çok yüksek dereceli ülkeler arasında 46. sırada yer almasına rağmen gelir dağılımında eşitsizliğin en yüksek olduğu ülke olmasıdır.

1.2.1. Dünyada Çocukların, Kadınların, Yaşlıların Ve Engellilerin Durumu

Yoksulluğun getirdiği yoksunluk daha önce de belirtildiği gibi en çok çocukları, kadınları, yaşlıları ve engelli bireyleri etkilemektedir. İktisadi faaliyet içerisinde bulunamayan veya iş bulmakta zorluk çeken bu gruptaki kişiler yaşamları için gerekli olan fiziki ve sosyal kaynaklara kolay ulaşamamaktadır ya da ulaşmak için daha çok çabalamak zorundadır.

Tablo 5, OECD ülkelerinden bazılarının nüfuslarındaki çocuk yoksulluk oranlarını ve 1990-2008 yılları arasında bu orandaki değişimi vermektedir.

⁷ UNDP, 2013 Human Development Report, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2013/download/>, p. 155.

Tablo 5 Çocuk yoksulluk verileri (2008)

	Toplam nüfustaki çocuk yoksulların oranı	1990-2008 yılları arasındaki değişim
Meksika	25,8	-0,2
Romanya	25,5	-
Türkiye	23,5	3,9
Şili	22,4	-3,8
ABD	21,6	-0,6
Bulgaristan	21,4	-
İspanya	17,7	0,9
İtalya	15,3	-3,6
Kanada	15,1	0,7
İngiltere	12,5	-4,9
Yunanistan	12,1	-0,2
Fransa	9,3	0,3
Almanya	8,3	0,2
Norveç	5,5	1,8
OECD Ortalama	12,6	1,0

Kaynak: OECD Family Database, www.oecd.org

Çocuk yoksulluk oranlarına göre, nüfusunda en fazla çocuk yoksulu barındıran OECD ülkelerinden ilk ikisi Meksika ve Romanya'dır. Meksika'nın çocuk yoksulluk oranı %25,8 ve Romanya'nın çocuk yoksulluk oranı % 25,5'dir. 1990 ile 2008 yılları arasındaki değişime bakıldığında OECD ülkeleri arasında en fazla %4,9 ile İngiltere'de, %3,8 ile Şili'de, %3,6 ile İtalya'da çocuk yoksulluk oranlarının düştüğü, %12,1 ile İsrail'de, %5,5 ile Lüksemburg'da, %4,4 ile İsveç'te arttığı görülmektedir. OECD ülkelerinde ortalama olarak çocuk yoksulluk oranı ise %12,6'dır.

Çocuk yoksulluk oranlarında ülkeler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Bu oran İskandinav Ülkeleri'nde %8 iken Şili, İsrail, Meksika, ABD gibi ülkelerde %20'yi aşmıştır. Genel olarak tek ebeveynle yaşayan çocukların iki yetişkin ile yaşayan çocuklara oranla yoksulluk içinde olma ihtimalleri yüksektir. Bunun en büyük nedeni ebeveynin istihdam durumunun güçlüğü ile ilgilidir. Anne ve babası çalışan çocukların işsiz haneye göre yoksulluk oranı daha azdır. İşsiz hanehalkının yoksulluk oranı tek ebeveynli çalışan hanehalkının yoksulluk oranından ise yaklaşık 3 kat daha fazladır.⁸ Çocuklar yoksulluklarını ve yoksunluklarını giderebilmek için ücretli olarak çalışma hayatının içine girmekte veya

⁸ OECD Social Policy Division, OECD Family Database, www.oecd.org/social/family/database, 27/01/2012, p. 1.

ücretsiz aile işçisi olarak ailelerine yardımcı olmaktadır. Bu durum onların eğitim hayatlarının aksamasına, yaşlarının gerektirdiği şekilde yaşamlarını sürdürememelerine, çocuk yaşta büyük sorumlulukların altına girmelerine neden olur. 2011 yılına göre bazı ülkelerdeki çocuk istihdam oranları Tablo 6’da verilmektedir.

Tablo 6 Çocuk Nüfusun (7-14 Yaş Arası) İstihdam Oranı (%) (2011)

Ülkeler*	İstihdam Oranı	Tarım Sektöründe İstihdam Oranı	Sanayi (İmalat) Sektöründe İstihdam Oranı	Hizmetler Sektöründe İstihdam oranı	Ücretsiz Aile İşçisi
Brezilya	4,2	56,3	7,1	33,8	65,7
Kosta Rika	2,5	45,6	6,7	44,5	76,3
Ekvator	3,2	67,5	7,3	24,0	78,3
El Salvador	7,4	55,7	9,6	33,8	81,3
Etiyopya	26,1	-	-	-	90,7
Meksika	6,8	34,7	9,5	53,8	59,9
Pakistan	13,0	76,1	6,7	14,6	75,1
Senegal	17,4	-	-	-	90,1

Kaynak: The World Bank, www.worldbank.org

*2011 yılı verileri olan ülkeler seçilmiştir.

Tablo hazırlanırken güncel olarak 2011 yılı verileri olan ülkeler seçilmiştir. Ülkelerin çoğu Güney Asya ve Afrika ülkesidir. Etiyopya’da çocuk nüfusunun istihdam oranı %26,1 iken Senegal’de %17,4’tür.

Çalışan çocuklar en fazla tarım sonra hizmetler sektöründe daha sonra ise sanayi sektöründe istihdam edilmektedir. 2011 yılı verileri bulunan ülkeler arasında sadece Meksika’da çalışan çocukların çoğu hizmetler sektöründe tarım sektöründen daha fazla istihdam edilmektedir.

Pakistan’daki çocukların %76,1’i tarımda çalışmaktadır ve bu oran incelenen ülkeler arasında en yüksek orandır. Ücretsiz aile işçisi verilerini değerlendirdiğimizde, ekonomik faaliyette aktif olarak bulunan birçok çocuğun ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı görülmektedir. İstihdam edilen çocukların Etiyopya’da %90,7’si, Senegal’de %90,1’i, Vietnam’da %87,4’ü, El Salvador’da %81,3’ü ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır.

Kadın yoksulluğu ise çok boyutlu bir sorundur. Kadınlar yoksulluğu farklı biçimlerde, farklı zamanlarda ve farklı mekânlarda yaşarlar. Yoksulluk elbette sadece kadınları ilgilendiren bir sorun değildir. Yoksulluğun zamana ve mekana bağlı olarak göçmen olmakla, belli etnik

gruplara-azınlıklara ya da belli bir sosyal sınıfa mensup olmakla da ilişkisi olabilir. Ancak bütün bu grupların içinde yer alan kadınlar ve erkekler yoksulluğu farklı bir biçimde yaşamakta, yoksulluk süreci kadın ve erkekleri farklı biçimlerde etkilemektedir. Farklı etkilenme durumu politika notlarına da yansımış 1995'te 4. Dünya Kadın Konferansı Eylem Planında “yoksulluğun kadınlaşması” ifadesi yer almıştır. Yoksulluğun kadınlaşması kavramı ilk olarak Birleşik Devletlerde yalnız yaşayan kadınların ya/ya da tek ebeveynli ailelerin daha yoksul olduğuna ilişkin ampirik çalışmaların sonucunda ortaya çıkmıştır. Aile yapısının değişmesi, boşanmaların artması, evlilik dışı çocuk sahibi olma oranının artması ve çocukların kadınlar tarafından bakılması gibi nedenler yoksulluğun kadınlaşmasını açıklamak için kullanılmıştır.⁹

Kadın yoksulluğunu anlamak için işgücü piyasalarında istihdam edilme durumları bize yardımcı olmaktadır. İşgücü piyasalarında 21. yüzyılda hala birçok ülkede kadın ve erkek arasındaki eşitsizlik yüksek boyutlardadır. Kadın istihdam oranlarının düşük olması, kadının ekonomik olarak erkeğe bağımlılığını da artırmaktadır. Bunun yanı sıra bireyin istihdam edilme oranının yükselmesi onun yoksulluktan kurtulması anlamını da taşımamaktadır.

Seçilmiş bazı ülkelere göre kadınların işgücüne katılma oranları ve istihdam oranları Tablo 7'de gösterilmektedir.

⁹ Ülker ŞENER, Kadın Yoksulluğu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Değerlendirme Notu, Eylül 2009, s. 3.

Tablo 7 Kadınların İşgücüne Katılma Oranı (İko) Ve İstihdam Oranı (İo) (15+) (%)

Ülkeler	İKO (2009)	İKO (2010)	İKO (2011)	İO (2009)	İO (2010)	İO (2011)
Suriye	13	13	13	10	10	10
Irak	14	14	15	10	10	10
Suudi Arabistan	17	17	18	14	15	15
Pakistan	22	23	23	20	20	21
Tunus	25	25	26	21	21	21
Hindistan	31	29	29	29	28	28
Bosna Hersek	34	35	35	25	25	25
İtalya	39	38	38	34	34	34
Yunanistan	44	45	45	38	37	35
Türkmenistan	46	46	46	41	41	42
Nijerya	48	48	48	45	45	45
Bulgaristan	49	49	49	46	44	44
Fransa	51	51	51	47	46	46
Almanya	53	53	53	49	49	50
İngiltere	55	56	56	52	52	52
Bangladeş	57	57	57	53	54	54
Brezilya	59	59	60	52	53	54
Azerbaycan	61	61	62	57	57	58
Senegal	66	66	66	57	58	58
Çin	68	68	68	66	66	65
Etiyopya	78	78	78	72	72	72
Ruanda	86	86	86	86	86	86

Kaynak: The World Bank, www.worldbank.org

Dünya Bankası'nın verilerine göre, 2011 yılında kadınların işgücüne katılma oranının en yüksek olduğu ülke Ruanda'dır ve işgücüne katılan kadınların tamamı istihdam edilmektedir. Kadınlarda işgücüne katılma ve istihdam oranlarının en düşük olduğu ülkeler arasında Suriye, Irak, Suudi Arabistan gibi ülkeler bulunmaktadır. Avrupa ülkelerinde işgücüne katılma oranı %50 civarında olurken İtalya bu oranda oldukça düşük verilere sahiptir. Genellikle yoksulluk oranlarının yüksek olduğu ülkelerde Ruanda, Senegal, Etiyopya gibi ülkelerde her iki oranda yüksektir.

Sağlıkla ilgili gelişmeler, yaşam standartların gitgide iyileşmesi, nüfus artış hızlarının düşmesi gibi faktörler zamanla dünya nüfusunu yaşlandırmıştır. Özellikle yaşam standartlarının daha yüksek olduğu gelişmiş ülkelerde yaşlı nüfus toplam nüfusun yaklaşık %20'sini oluşturmaktadır. Örneğin, 2011 yılına göre Almanya'nın ve İtalya'nın nüfusunun %21'i 65 yaş üstündeyken, Fransa'nın %17'si, Japonya'nın %23'ü 65 yaş üstünde yer almaktadır.

Az gelişmiş ülkelerde ise nüfus artış hızlarının yüksek olması, sağlık alanlarında gelişmemiş olmamaları, yaşam koşullarının kötü olması nedeniyle yaşlı nüfuslarının toplam nüfustaki

payı %2-3 arasındadır. Gelişmiş ülkeler, toplumlarının yaşlanacağını görebilmişler ve sosyal politikalarını aynı zamanda sosyal hizmet çalışmalarını ona göre ayarlamışlardır. Ancak gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde yaşlıların çalışma dönemlerindeki refah seviyelerini koruyabilmeleri için çalışmalar eksik kalmaktadır.

Yaşlılık döneminde refah seviyesinin düşmesinin ve yaşlı yoksul sayısının artmasının en önemli nedeni; bireylerin aktif çalışma hayatlarında sosyal güvencelerine dikkat etmemeleri yani kayıtdışı istihdama hayır dememeleridir. Buna ek olarak gelişmiş ülkeler dışındaki diğer ülkelerin en çok karşılaştığı sorunlardan biri olan tasarruf oranlarının düşük olması yani yaşlılık dönemi için birikim yapılamaması veya birikim yapacak gelirin elde edilememesi ise yaşlılık yoksulluğunu artırmaktadır.

Tablo 8, OECD ülkelerinde 65 yaş ve üstü kişilerin yoksulluk oranlarını ve 1980-2000 yılları arasındaki yaşlı yoksulluk oranlarındaki değişimi vermektedir. OECD ülkeleri arasında yaşlı yoksulluk oranı en yüksek olan ülkeler %45,1 ile Kore ve %39,2 ile Avustralya olurken en düşük olan ülke %1,7 ile Hollanda'dır. ABD, Yunanistan, İspanya, Meksika, Estonya gibi ülkelerde de yaşlılar arasındaki yoksulluk oranı %20'lerin üzerindedir. Türkiye'de bu oran aynı yıl için %13,7 olarak gerçekleşmiştir. Yaşlılık yoksulluk oranı OECD ortalamasında ise 2000 yılına göre %15,147'dir.

Tablo 8 Emeklilik Yaşındaki İnsanlar Arasında Yoksulluk Oranı (65 Ve +) (2000)

Ülkeler	Yoksulluk oranı (%)	Yoksulluk oranında değişme (%) (1980-2000)
Kore	45,1	-
Avustralya	39,2	1,9
Estonya	29,5	-
Meksika	29,0	0,1
Yunanistan	22,7	-1,1
ABD	22,2	-0,1
İspanya	20,6	-0,2
Türkiye	13,7	0,2
İngiltere	12,2	2,2
Almanya	10,3	2,1
Kanada	4,9	-0,2
Hollanda	1,7	3,2
OECD	15,147	1,005

Kaynak: OECD, <http://www.oecd.org/statistics/>

Yaşlı yoksulluk oranlarında Avustralya, İngiltere, Almanya, Hollanda gibi ülkelerde 1980-2000 yılları arasında artış yaşanmış, ABD, İspanya, Yunanistan ve Kanada gibi ülkelerde azalış yaşanmıştır. OECD ortalamasında ise yaşlılar arasındaki yoksulluk oranı aynı yıllar arasında %1,005 artmıştır.

Engellilik durumu ile yoksulluk ilişkisi iki boyutludur. Engellilik, hem yoksulluğun gerekçesi hem de sonucudur. Engelli bireylerin büyük bir kesimi, yoksuldur ve bu sadece gelişmekte olan ülkelerde değil gelişmiş ülkelerde de aynı şekildedir. Yoksul kitlelerde engelli bireylerin sorumluluğu genellikle ailededir ve aile desteği olmadan engelli fertlerin hayata tutunabilme olasılıkları da son derece zayıftır. Yoksulluk sebebiyle de engellilik durumu ortaya çıkabilir. Kötü beslenme, zor ve tehlikeli işlerde çalışma, insani olmayan yaşama şartları, sağlık hizmetlerine erişememe, doğum öncesi ve doğum sonrası bakım yetersizliği, sıhhi olmayan ortamlar, engellilik hakkında yeterli olmayan enformasyon, savaşlar terör ve doğal felaketler engelliliğe sebebiyet veren etmenlerdir.¹⁰

Dünya Sağlık Örgütü (WTO) tarafından 15 adet gelişmekte olan ülke ile yapılan Dünya Sağlık Araştırması'na göre, engelli aile ferdi bulunan hanhalklarının engelli aile ferdi bulunmayan hanhalklarından daha fazla sağlık harcaması yaptığı ortaya çıkmıştır. Sierra Leone'un bir çalışmasına göre, ağır veya çok ağır rahatsızlığı olan engelli bireylerin hanhalkı engelli bireyi olmayan hanhalklarına göre 1.3 kat daha fazla sağlık harcaması yapmaktadır. Araştırmanın sonuçlarından biride, engelli olmanın yoksulluğu artırıp artırmadığı konusunda karışıklığın olmasıdır. Uruguay'da engelli kişilerin hanhalklarını yoksullaştırmaya yönelik önemli etkisi yokken Şili'de engellilik durumunun yoksul olma olasılığını %3-4 artırdığı bulunmuştur. Araştırmaya dâhil edilen 13 ülkenin birçoğunda engelli olmanın yoksul olma olasılığını artırdığı ortaya çıkmıştır. Vietnam ve Bosna Hersek'te yapılan bir çalışmada yoksullukta engellilik durumunun ekstra maliyeti hesaplanmaya çalışılmıştır. Bu ülkelerden Vietnam'da genel yoksulluk oranının %13,5 ve engelli haneler arasında yoksulluk oranının %16,4 olduğu bulunmuştur. Engellilik durumunun %9 oranında ekstra maliyet eklediği ve genel yoksulluk oranını %15,7'ye, engelli bireye sahip olan hanelerin yoksulluk oranını %20,1'e yükselttiği tahmin edilmiştir. Bosna Hersek'te ise genel yoksulluk oranı %19,5 ve engelli bireye sahip hanelerin yoksulluk oranı %21,2 olarak belirlenmiştir. Ancak engelliliğin

¹⁰ Serhat ÖZGÖKÇELER ve Doğan BIÇKI, Özürlülerin Sosyal Dışlanma Boyutları: Bursa ve Çanakkale Örneklerinden Yansıyanlar, II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu, Denizli 2010, s. 320-321.

maliyeti %14 olarak hesaplanmış, genel yoksulluk oranını %22,4'e ve engelli bireye sahip haneler arasındaki yoksulluk oranını %30,8'e çıkardığı tahmin edilmiştir.¹¹

Dünyada engellilerin istihdamına yönelikte çalışmalar yoğun bir şekilde devam etmektedir. Engelli bireylere özel işe yerleştirme hizmeti vermek yerine engelli iş arayanlar ile diğer iş arayanlar aynı genel iş bulma kurumlarına yönlendirilmiştir. ABD'de 1998 yılında "İşgücü Yatırım Kanunu" işe yerleştirme programlarını geniş bir yelpazede Tek Durak Merkezleri (One Stop Centers) olarak bir araya getirmiştir. Avusturya, Belçika, Danimarka ve Finlandiya gibi ülkeler ise engellileri içerecek şekilde genel iş bulma kurumu hizmeti sunmuşlardır. Diğer ülkelerden Singapur istihdam hizmetlerinde hedef belirlemiştir. Çin'de engelli insanlar için 3000'den fazla istihdam hizmet kuruluşu faaliyet göstermektedir ve Çin Engelliler Federasyonu istihdama teşvikte öncü role sahiptir.¹²

1.2.2.Dünyada Sosyal Hizmetler

Yoksulluk sosyal dışlanma olgusunu da karşımıza çıkarmaktadır. Yoksul kişiler, diğer kişilere göre fiziki ve sosyal kaynaklara ulaşamazlar veya erişimde daha sık problem yaşarlar. Bu olumsuzlukların azalması veya ortadan kalkması için ülkelerin üzerine önemli görevler düşmektedir.

Avrupa Birliği ülkeleri veya ABD gibi gelişmiş ülkelerde yoksulluğu azaltmak için uygulanan sosyal politikaların ilk amacı işsizlik oranlarını azaltmaktır. Bunların yanı sıra hükümetler sosyal harcamalar da yapmaktadırlar. Gelir dağılımındaki adaletsizliği giderebilmek, fiziki ve sosyal anlamda insani olarak yaşamaya hakkı olan bireylere bu hakkı sağlayabilmek için hükümetler kamu harcamaları içerisinde sosyal harcamalara önemli paylar ayırmaktadır. Tablo 9, bazı ülkelerdeki sosyal harcamaların GSYH'ya oranını göstermektedir.

¹¹ World Health Organization, World Report on Disability, 2011, http://whqlibdoc.who.int/publications/2011/9789240685215_eng.pdf, pp. 39-40.

¹² World Health Organization, World Report on Disability, 2011, http://whqlibdoc.who.int/publications/2011/9789240685215_eng.pdf, pp. 243.

Tablo 9 Sosyal Harcamaların GSYH'ya Oranı

	Yaşlılık Sosyal Harcamaları (2009)	İşgöremezlik Harcamaları (2009)	Toplam Kamu Sosyal Harcamaların GSYH'daki Oranı (2012)
Avusturya	12,0	2,5	28,3
Belcika	8,1	2,5	30,0
Danimarka	8,2	4,9	30,5
Finlandiya	10,2	4,1	29,0
Fransa	12,3	2,0	32,1
Almanya	9,1	2,3	26,3
Yunanistan	10,9	1,0	23,1
İtalya	13,0	1,9	28,1
Japonya	10,4	1,0	22,4 (2009)
İsvec	10,2	5,0	28,2
Portekiz	10,6	2,1	25,0
Türkiye	5,8	0,4	12,8 (2009)
İngiltere	6,7	2,9	23,9
ABD	6,1	1,5	19,4
OECD Toplamı	7,3	2,4	21,7

Kaynak: OECD, www.oecd-ilibrary.org

Tablo 9'a göre, GSYH içindeki toplam kamu sosyal harcamaları payının en fazla olduğu ülke %31,2 ile Fransa'dır. Genel olarak gelişmiş ülkelerde bu oran %25'lerin üzerindeyken OECD toplamında bu oran %21,7'dir. Yaşlılık sosyal harcamalarının oranı ise genel olarak %8 ile %14 arasındadır. Bu sosyal harcama kaleminin en yüksek olduğu ülkeler İtalya, Fransa ve Avusturya iken, en düşük olduğu ülkeler Türkiye, ABD, İngiltere'dir. OECD toplamında bu oran %7,3'tür. İşgöremezlik harcamaları ise genelde %2 ile %5 arasında değişmektedir. Danimarka, İsveç ve Finlandiya en fazla işgöremezlik harcaması yapan ülkelerdir.

Bunun yanı sıra Dünya Bankası, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar dünyada yoksulluğu azaltmak için mali, teknik ve sosyal destek vermektedir. Bu konuda mikrofinansman alanında önemli çalışmalar yapılmaktadır. Mikro finansman, dünyanın yoksul bölgelerinde faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra belli başlı ekonomik kurumların kalkınmada kullandığı en başarılı programlardan biridir. Mikro finansmanı diğer finansman biçimlerinden ayıran en önemli özelliği; kredinin geri ödenmesine yönelik çalışmaların sıkı olması ve kredi faiz oranlarının düşük olmasıdır. Bu yöntemle ekonomide aktif olarak rol almayan kişilerin ekonomik faaliyetlerinin artırılması mümkün olmaktadır.

1.3. Türkiye’de Sosyal Hizmetler Ve Yoksulluk Konusunda Genel Durum Ve Gelişme Eğilimi

1.3.1. Türkiye’de Yoksulluk

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından son yayınlanan 2012 yılı İnsani Gelişme Raporu’na göre Türkiye’nin insani gelişme endeksi 0.722’dir ve yüksek insani gelişmişlik sıralamasında 90. sırada yer almaktadır.

Daha öncede belirtildiği gibi insani gelişme endeksi hesaplanırken birçok faktör dikkate alınır. Örneğin, bebek ölüm oranları, okullaşma oranı, eğitim ve sağlık harcamalarının GSYH içindeki payı gibi faktörler bu endeksi etkiler. Türkiye’nin üst sıralarında Ekvator (89. sırada), Brezilya (85. sırada), Jamaika (86. sırada), Azerbaycan (82. sırada), Bosna Hersek (81. sırada) gibi ülkeler yer almaktadır. Türkiye’den daha az insani gelişme endeksine sahip olan ülkeler ise, Kolombiya (91. sırada), Sri Lanka (92. sırada), Cezayir (93. sırada), Tunus (94. sırada)’dır. Türkiye 0,722 değerindeki insani gelişme endeksi ile AB ortalaması olan 0,864’lük oranın altında kalmıştır. Türkiye’nin derecesine en yakın AB ülkeleri 56. sırada olan Romanya ile 57. sırada olan Bulgaristan’dır.

Türkiye’de, doğumda yaşam süresi beklentisi 74.2 yıl, yıllık ortalama eğitim süresi 6.5 yıl, beklenen eğitim yılı 12.9 yıldır. 2006-2010 yılları arasında 25 yaş ve üstündeki kişilerde en az ortaöğretim gören kadınların oranı %26,7 ve erkeklerin oranı %42,4’tür.¹³ Tablo 10, insani gelişme raporuna göre Türkiye’nin yoksulluk verilerini vermektedir.

Tablo 10 Türkiye’nin İnsani Gelişme Raporuna Göre Yoksulluk Verileri (2003)

	Çok boyutlu yoksulluk içindeki nüfusun		Yoksulluğa karşı savunmasız nüfusun oranı	Ağır yoksulluk içindeki nüfusun oranı	Toplam yoksullukta yoksunluğun katkısı		
	Kişi başına (%)	yoksunluk yoğunluğu			Eğitim	Sağlık	Yaşam standartları
Türkiye	6.6	42.0	7.3	1.3	42.3	38.4	19.2

Kaynak: UNDP, 2013 Human Development Report, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2013/download/>, p. 161.

¹³ UNDP, 2013 Human Development Report, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2013/download/>, p. 145.

Türkiye’de nüfusun %6,6’sı çoklu yoksulluk içinde, %7,3’ü ise yoksulluğa karşı savunmasız durumdadır. Çok boyutlu yoksulluk içindeki kişilerin hissetmekte oldukları yoksunluk yüzdesi %42 ve buna ek olarak ağır yoksulluk içindeki nüfusun payı %1,3’tür. Toplam yoksullukta, eğitimin %42,3 katkısı bulunurken, sağlığın %38,4 ve yaşam standartlarının %19,2 katkısı bulunmaktadır.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Türkiye’deki yoksulluğu ve yaşam koşulları araştırmasını yapan ve bunu rapor olarak açıklayan bir kurumdur. TÜİK tarafından yapılan Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması’na göre, hanehalkı gelirleri küçükten büyüğe doğru sıralanır ve %20’lik gruplara ayrılır. Bu ayrıma göre ilk %20’lik grup “geliri en düşük grubu”, son %20’lik grup ise “geliri en yüksek grubu” tanımlamaktadır. Bu %20’lik ayrımlar milli gelirin hangi paylarda dağıldığını görmemizi sağlayan önemli bir göstergedir. Tablo 11, hanehalkı kullanılabilir gelire göre Türkiye’deki %20’lik grupların oranlarını vermektedir.

Tablo 11 Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı %20’lik Gruplar İtibariyle Yıllık Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
İlk %20	5,8	6,4	6,4	6,2	6,5	6,5
İkinci %20	10,5	10,9	10,9	10,7	11,1	11,0
Üçüncü %20	15,2	15,4	15,4	15,3	15,6	15,5
Dördüncü %20	22,1	21,8	22,0	21,9	21,9	21,9
Son %20	46,5	45,5	45,3	46,0	44,9	45,2

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2006-2011, www.tuik.gov.tr

2006-2011 yılları arasında Türkiye’nin en düşük gelire sahip olan %20’lik grubu toplam gelirden ortalama %6,3 pay alırken, en yüksek gelire sahip olan grubu toplam gelirden ortalama %45,5 pay almaktadır. Buna göre son %20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay ilk %20’lik gruba göre 7,2 kat daha fazladır. İlk %20’lik yani en yoksul grubun oranı aynı yıllar içerisinde artış göstermiş, 2011 yılında bu oran %6,5 olarak gerçekleşmiştir. Oranı düşen gruplar ise dördüncü ve son %20’lik dilimde olanlardır.

Gelir dağılımındaki eşitsizliği ölçmek için en yaygın kullanılan Gini katsayıları Türkiye için Tablo 12’de verilmektedir. Gini katsayısı 0 (sıfır) ile 1 arasında değerlendirildiğinde, 0 (sıfır) mutlak eşitlik, 1 ise mutlak eşitsizlik anlamına gelmektedir.

Tablo 12 Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Gini Katsayısı

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Türkiye	0,403	0,387	0,386	0,394	0,380	0,383
Kent	0,392	0,375	0,376	0,386	0,370	0,376
Kır	0,399	0,373	0,370	0,364	0,361	0,369

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2006-2011, www.tuik.gov.tr

Hanehalkı kullanılabilir gelire göre, Türkiye’de 2006 yılından 2009 yılına kadar Gini katsayısı düşerken 2009 yılında yükselerek 0,394 olmuştur. Aynı dalgalanma durumu kent düzeyinde de görülmektedir. Bu durum Türkiye genelinde ve kent düzeyinde 2008 küresel ekonomik krizin gelir dağılımını bozduğuna işaret etmektedir. Kır düzeyinde ise 2009 yılında Gini katsayısında düşüş yaşanmıştır. Kriz sonrası yıllarda her üç grup için Gini katsayılarında dalgalanma mevcuttur.

Kullanılabilir gelirin ilk %20’lik dilimine sahip yoksul kesimin gelir türlerinin oranları için Tablo 13 incelenebilir.

Tablo 13 Kullanılabilir Gelire Göre İlk %20’lik Grubun Gelir Türleri (%)

Gelir Türleri	Toplam		İlk %20’li grup	
	2010	2011	2010	2011
Maas-Ücret	43,7	44,8	25,3	26,4
Yevmiye	3,6	3,6	20,6	22,4
Müteşebbis (Tarım)	6,3	6,8	14,7	14,4
Müteşebbis (Tarım dışı)	13,8	14,6	8,9	10,3
Gayrimenkul	4,2	3,9	1,3	1,2
Sosyal Transferler	20,5	19,4	18,8	16,1
1-Emekli ve dul-yetim aylıkları	18,6	17,8	9,1	9,5
2- Diğer sosyal transferler	1,8	1,5	9,6	6,6

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2011, www.tuik.gov.tr

Gelirin türlerine bakıldığında 2011 yılında 2010 yılına göre toplamda maaş-ücret ve müteşebbis gelirlerinin arttığı görülmektedir. İlk %20’lik grupta ise maaş-ücret, yevmiye, tarım dışı müteşebbis geliri artarken tarım müteşebbis ve gayrimenkul gelirleri azalmıştır. İlk %20’lik grubun maaş-ücret, yevmiye ve tarım dışı müteşebbis faaliyetlerinden elde edilen gelirlerin artması 2011 yılı içerisinde çalışma payında artış olmasına rağmen yoksulluğun giderilemediğini yani çalışan yoksul sayısının arttığını göstermektedir.

Bireylere temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için aktarılan sosyal transfer gelirlerinin 2011 yılında 2010 yılına göre düştüğü gözlenmektedir. 2010 yılındaki sosyal transferlerin toplam

oranı %20,5 iken 2011 yılında bu oran %19,4 olarak gerçekleşmiştir. İlk %20'lik grubun sosyal transferlerden aldığı pay ise %18,8'den %16,1'e düşmüştür. Sosyal transferlerin alt gruplarından olan emekli ve dul-yetim aylıkları oranı toplamda düşüş yaşamış ancak yoksul kesimi temsil eden %20'lik grubun aldığı pay %0,4 artış göstermiştir. Eğitim kurumlarında okutulan öğrenci bursları, parasız yatılı okuyan öğrencilere yapılan yardımlar, emekli sandığına ve sosyal güvenlik kuruluşuna yapılan ödemelerden oluşan diğer sosyal transferler de ise düşüş görünmektedir. Toplamda %1,8'den %1,5'e düşen bu oran yoksul grupta ise %9,6'dan %6,6'ya gerilemiştir.

TÜİK, aynı zamanda kullanılabilir medyan gelire¹⁴ göre de yoksulluk oranlarını hesaplamaktadır. Tablo 14, medyan gelire dayalı yoksulluk oranlarını, sayılarını ve yoksulluk açığını gösteren tablodur.

Tablo 14 Medyan Gelire Dayalı Yoksulluk Sınırına Göre Yoksul Sayıları, Yoksulluk Oranı Ve Yoksulluk Açığı

Yoksulluk Riski		Yoksulluk Sınırı (TL)	Yoksul Sayısı (Bin kişi)	Yoksulluk Oranı (%)	Yoksulluk Açığı
2010	%40	2.972	7.355	10,3	24,0
	%50	3.714	12.025	16,9	26,6
	%60	4.457	16.963	23,8	28,7
	%70	5.200	21.816	30,6	31,9
2011	%40	3.255	7.288	10,1	25,4
	%50	4.069	11.670	16,1	26,3
	%60	4.883	16.569	22,9	29,2
	%70	5.697	21.730	30,0	31,0

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2011, www.tuik.gov.tr

Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre 2011 yılında nüfusun %16,1'i yoksulluk riski altındadır. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60'ı dikkate alınarak hesaplanan sürekli yoksulluk oranı ise 2011 yılı için %22,9'dur. Sürekli yoksulluk oranı içinde olanların %58,4'ü ev sahibidir. Bu oran 2010 yılı için %58,8'dir. Kiracı olma durumu ise 2010 yılında %23,2 iken 2011 yılında %23,9'dur. Ayrıca bu gruptaki kişiler; evlerinin çatılarının sızdırması, duvarlarının nemli olması, ısınma sorunu yaşama gibi problemlerle yüksek oranda karşı karşıya kalmaktadır. Bunun yanı sıra bu ailelerin yeni giysi alabilme, eskiyen ev eşyalarını değiştirebilme, iki

¹⁴ Medyan gelir: Gelirler küçükten büyüğe sıralandığında ortaya düşen değer medyan geliri ifade etmektedir.

günde bir et, tavuk ya da balık içeren yemek yeme durumları ise oldukça düşüktür.¹⁵ Bu veriler kurumsal olmayan nüfus için geçerlidir. Yani üniversite yurtlarında kalan öğrenciler, çocuk yuvası, çocuk esirgeme kurumu, huzurevi, hastane, hapisane gibi devletin gözetim ve denetiminde olan yerlerde kalan bireyler kurumsal nüfus olarak tanımlandığı için analizin içinde yer almamaktadır.

Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'nda dikkat edilmesi gereken diğer bir konu ise yoksulluk riskini gösteren “yoksulluk açığı”dır. Yoksulluk açığı yoksulluğun derecesi hakkında bilgi verir. Yoksulluk açığının 100'e yaklaşması, yoksulluğun derecesinin çok fazla olduğunu, küçülmesi ise yoksulluk risk derecelerinin daha az olduğunu ifade etmektedir.

Yoksulluk açığı, 2010 yılına göre medyan gelirin %60'ı dikkate alınarak hesaplanan grupta %28,7'den %29,2'ye çıkmıştır. Kent ve kırsal ayrımı yapıldığında bu oran kırsal bölgelerde %27,6'dan %28,6'ya çıkarken, medyan gelirin %50'si dikkate alınarak hesaplanan grubun kırsal yoksulluk açığı %21,3'ten %25,2'ye çıkmaktadır.

2010 verilerine göre yoksulların %88,9'u bağımlı çocuğu olan hanehalkından oluşmaktadır. Yani bu ailelerin bakmakla yükümlü olduğu en az bir kişisi bulunmaktadır. İlk %20'lik gelir grubundaki bireylerin %17'si 35-45 yaş arasındadır. Bir aileye bakabilecek ve başkalarının sorumluluğunu alabilecek yaş grubunun önemli bir kısmı yoksuldur denilebilir. %11,6'sı ise 65 yaş ve üstündedir. Bu oran, zaten yaşlanınca yardıma ihtiyacı olan grubun belli bir kısmının yoksulluk nedeniyle daha fazla yardıma ihtiyacı olduğunu göstermektedir. En az gelire sahip olan bu grubun %17,6'sı okuryazar değil, okuryazar olup bir okul bitirmeyenlerin oranı %12,7 ve ilkokul mezunu olanların oranı %55,2'dir.

İlk %20'lik gelir grubundakilerin %67,5'i iktisaden faal durumdadır. Bu durum çalışan yoksul oranının yüksekliğine dikkat çekmektedir. Bireyler ekonomik hayatın içinde aktif olmalarına rağmen yoksulluktan kurtulamamaktadırlar. İktisaden faal olmayanların %9'u iş aramakta, %4,1'i emekli ve %12,6'sı yaşlı, engelli veya çalışamaz durumdadır.

¹⁵ TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2011, www.tuik.gov.tr

Kullanılabilir gelir yüzde onluk gruplara ayrıldığında ilk %10'luk gruptakilerin %14,9'u 0-17 yaştaki fert (çocuk) ve %7,4'ü ise 66 yaş ve üstündeki kişilerdir.¹⁶ Türkiye'nin 2010 yılına göre açlık sınırındaki her 100 yoksulunun yaklaşık 15 kişisi çocuk, 8 kişisi ise yaşlı olduğu için sosyal yardımların özellikle çocuk ve yaşlılara sağlanması önemli olmaktadır.

Ülkemizin uzun süre yüksek enflasyon oranlarıyla mücadele etmesi, birbiri ardına yaşanan ulusal ve küresel krizlerin varlığı, üretimdeki düşüklükler, işsizlik oranlarındaki değişiklikler, yoğun göçlerin olması ve eğitimsizlik yoksulluğun artmasına ve daha derin yaşanmasına neden olmaktadır. Yoksulluk, bireyleri kayıtdışı istihdama yönlendirmekte, eğitim almaktan uzaklaştırmakta, şiddeti artırmakta, hayattan beklentinin düşük olmasına neden olmakta ve bireyin bulunduğu ortama uyum sağlayamamasını beraberinde getirmektedir.

1.3.2. Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu Ve Çocukların Durumu

Türkiye genç nüfusa sahip bir ülkedir. Ülkemizde Cumhuriyet'in ilanından 1965 yılına kadar uygulanan doğumları teşvik edici ve nüfus artırıcı (pronatalist) politikalar, çocuk nüfusun artmasına neden olmuştur. Gelişen sağlık ve yaşam koşulları nedeniyle, bebek ve çocuk ölümlerinde önemli derecede iyileşmeler yaşanmıştır. Tüm bu gelişmeler 1970'li yıllara kadar çocuk nüfusun artmasını sağlamıştır. Daha sonra yaşanan kentleşme, kadının eğitim düzeyinin artması, kadının çalışma hayatına aktif katılımı vb. gelişmeler doğurganlığın azalmasına, doğumların ileri yaşlara ertelenmesine, kadın başına düşen ortalama çocuk sayısının düşmesine neden olmuştur. Diğer taraftan, ülkemizdeki çocuk ve genç nüfus oranı hala gelişmiş ülkelere göre oldukça yüksek seviyededir. Avrupa Birliği üyesi ülkelerde çocukların toplam nüfus içindeki oranı 2010 yılında %19 iken yine aynı yılda Türkiye'de bu oran %30,8'dir. Çocuk nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ülkelere göre incelendiğinde, 2010 yılında en yüksek çocuk nüfus oranına %22,2 ile Fransa'nın, en düşük çocuk nüfus oranına ise %16,5 ile Almanya'nın sahip olduğu görülmektedir.¹⁷

Türkiye'de 2012 yılı verilerine göre, nüfusun 18.857.179 kişi 0-14 yaş grubundadır. Bu sayının 6.198.957 kişisi 0-4 yaş arasında, 6.158.964 kişisi 5-9 yaş arasında diğerleri ise 10-14 yaş arasındadır. Tablo 15, Türkiye'nin 0-14 yaş arası nüfusunun 15-64 yaş arası nüfusa oranını göstermektedir.

¹⁶ TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2010, www.tuik.gov.tr

¹⁷ TÜİK, İstatistiklerle Çocuk Haber Bülteni, 2012, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13488>

Tablo 15 Genç Bağımlılık Oranı (0-14) (%)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Genç Bağımlılık Oranı	39,7	39,3	38,8	38,1	37,5	36,9

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Çocuk 2012, www.tuik.gov.tr, s. 7.

Genç bağımlılık oranı; bir ülkede aktif yaştaki (15-64) nüfusun bakmakla yükümlü olduğu aktif olmayan 0-14 yaştaki kişi sayısını ifade eder. Türkiye’de 0-14 yaş arası nüfusun oranı gösteren zaman içerisinde sürekli düşüş göstermektedir. Bu oranın sürekli düşmesi gitgide yaşlanan bir toplum olmaya başladığımızın göstergesidir. 2012 yılı genç bağımlılık oranı %36,9 olarak hesaplanmıştır.

Bir ülkenin çocukları o ülkenin geleceğinin göstergesidir. Bu nedenle çocuklara yapılan yatırımlar aslında geleceğe yapılan yatırımlardır demek yanlış olmayacaktır. Ülkedeki çocukların eğitim, refah veya mutluluk verilerini görmek geleceğe yapılacak olan yatırımların nasıl olacağına dair önemli bilgiler verecektir.

Yoksulluk, büyümekte olan çocuklar için daha yoğun zararlar doğurabilmektedir. Yoksulluk yüzünden kötü beslenme ve hastalık durumları ortaya çıkabilmekte, eğitim yarıda kesilebilmekte ve çocuklar şiddetin, sömürünün ve ihmalin tüm biçimlerine maruz kalabilmektedir. Yoksul çocukların ileride yoksul yetişkinler olma olasılığı ise yüksektir.¹⁸ Çocukların küçük yaşlarda yoksulluk ile karşılaşmaları ve yoksulluk psikolojisiyle büyümelerinin gelecek hayatlarında da olumsuz etkiler doğuracağı açıktır. Tablo 16, Türkiye’de 6 yaşından küçük bireylerde yoksulluk oranlarını göstermektedir.

Tablo 16 Türkiye’de 6 Yaşından Küçük Fertlerde Yoksulluk Oranı (%)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
6 yaşından küçük fertler	33,17	37,75	34,19	27,71	24,78	24,52	22,53	24,04
Erkek 6 yaşından küçük fert	32,92	38,24	34,19	27,86	25,12	24,91	22,86	22,87
Kız 6 yaşından küçük fert	33,44	37,23	34,18	27,56	24,43	24,10	22,18	25,27

Kaynak: TÜİK, 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, http://tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=41

¹⁸ UNICEF, Türkiye’de Çocukların Durumu 2011, <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/s/i/sitan-tur-2011.pdf>, s. 4.

6 yaşından küçük fertlerde zamanla toplamda yoksulluk oranı düşse de hala çocuklarımızın %24,04'ü yoksullukla karşı karşıyadır. 2009 yılı için kız çocuklarının erkek çocuklarına göre %2,4 daha yoksul olduğu görülmektedir. 2008 ekonomik krizi erkek çocuklarımızın yoksulluk oranını çok etkilemezken kız çocuklarımızın yoksulluk oranını yaklaşık %3 artırmıştır. Kentte veya kırdan yaşayan 6 yaşından küçük bireylerin yoksulluk oranları için Tablo 17 incelenebilir.

Tablo 17 Kent-Kır Ayrımına Göre 6 Yaşından Küçük Fertlerde Yoksulluk Oranı (%)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kent	31,18	31,59	24,93	19,48	13,01	14,66	12,41	13,01
Kır	36,79	46,24	49,64	40,55	44,18	44,09	43,90	48,69

Kaynak: TÜİK, 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, http://tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=41

2002-2009 yılları incelendiğinde kentte yaşayan çocukların yoksulluk oranlarının yıllar itibarıyla gitgide düştüğü görülmektedir. Ancak kırdan yaşayan çocukların yoksulluk oranları ise gitgide yükselmektedir. Bu durum kırdan kente göçün artmasını destekleyen bir durum olarak değerlendirilebilir. 2009 yılında kentte yaşayan 6 yaşından küçük bireylerin yoksulluk oranı %13,01 iken kırdan yaşayan 6 yaşından küçük bireylerin yoksulluk oranı %48,69'dur.

Yoksulluktan kurtulmanın çaresi olarak; çocuklar eğitimlerini devam ettirmek, çocukluk dönemlerini doyasıya yaşamak veya oyun oynamak, bisiklete binmek, arkadaşlarıyla zaman geçirmek yerine çalışmayı tercih etmek zorunda kalabilmektedirler.

Çocuklar yoksullukları ile mücadele ederken ekonomik işlerde çalışmayı veya ev işlerinde faaliyet göstermeyi tercih ederler. Tablo 18, Türkiye'deki 6-17 yaş arasındaki çocukların işgücü verilerini göstermektedir.

Tablo 18 Türkiye Çocuk İşgücü Verileri (Ekim-Kasım-Aralık Dönemi) (bin kişi)

Yaş grubu	Kurumsal olmayan nüfus		Ekonomik işlerde çalışanlar		Ev işlerinde faaliyet gösterenler		Çalışmayanlar	
	2006	2012	2006	2012	2006	2012	2006	2012
6-17 yaş	15.025	15.247	890	893	6.540	7.503	7.596	6.850
6-14 yaş	11.378	11.386	285	292	4.504	5.290	6.590	5.804
15-17 yaş	3.647	3.861	605	601	2.036	2.213	1.006	1.047

Kaynak: TÜİK, Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, www.tuik.gov.tr

Tabloya göre, 2006-2012 yılları arasında ev işlerinde faaliyet gösteren çocukların sayısı ekonomik işlerde çalışanlara kıyasla artmıştır. 6-17 yaş arasındaki çocukların 6-14 yaş arasındaki çocuk grubunda ekonomik işlerde faaliyet gösterme sayıları da artmıştır. 2012 yılında ev işlerinde faaliyette bulunan 6-17 yaş grubundaki çocukların 5.479 kişisi kentte, 2.024 kişisi kırsal alanda yaşamaktadır.

Tablo 18'den de görüleceği üzere, aynı yıllar arasında çalışmayan çocuk sayısında ise azalma yaşanmıştır. 6-14 yaş arasındaki çocukların 2006 yılında 6.590 bin kişisi çalışmazken, 2012 yılında 5.804 bin kişisi çalışmamaktadır.

Cinsiyete göre çocukların istihdam oranları karşılaştırıldığında, 6-17 yaş arası erkek çocukların istihdam oranının aynı yıllar arasında %7,8'den %7,9'a yükseldiği görülmektedir. 15-17 yaş arasındaki erkek çocuklarının istihdam oranı ise ortalama %22'dir. 6-17 yaş arası kız çocukların istihdam oranı 2006 yılında %3,9 iken 2012 yılında %3,7 olarak gerçekleşmiştir. 15-17 yaş arasındaki kız çocuklarının istihdam oranı ise aynı yıllarda %10,9'dan %9,1'e düşmüştür. 6-17 yaş arasındaki istihdam edilen çocukların çoğu tarım sektöründe, sonra hizmetler sektöründe daha az oranda da sanayi sektöründe çalışmaktadır.¹⁹ Tablo 19'da kent ve kır ayırımına göre çocuk istihdam oranları verilmektedir.

¹⁹ TÜİK, Çocuk İşgücü İstatistikleri, 2006-2012, www.tuik.gov.tr

Tablo 19 Kent Ve Kır Ayrımına Göre Çocuk İstihdam Oranı (%) (Ekim-Kasım-Aralık Dönemi)

Yaş grubu	2006		2012	
	Kent	Kır	Kent	Kır
6-17 yaş	4,8	8,2	3,9	9,6
6-14 yaş	1,6	4,4	1,0	5,6
15-17 yaş	14,5	21,6	12,5	21,6

Kaynak: TÜİK, Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, www.tuik.gov.tr

6-17 yaş arası çocukların toplamda kentte istihdam oranları düşerken, kırdaki istihdam oranları artmaktadır. Cinsiyete göre ise, kentte yaşayan 6-17 yaş arası erkek çocukların istihdam oranı %6,8'den %5,9'a inmiştir. Kentte yaşayan 6-17 yaş arası kız çocukların 2006 yılındaki istihdam oranı %2,6'dan 2012 yılında %2'ye düşmüştür.

2006 ve 2012 yıllarında kırsal alanda yaşayan 6-17 yaş arası erkek çocukların istihdam oranı %10'dan %11,9'a yükselmiştir. Kırsal alanda yaşayan aynı yaş grubundaki kız çocukların 2006 yılındaki istihdam oranı %6,5'den 2012 yılında %7,3'e çıkmıştır.²⁰ Kısaca her iki cinsiyet grubunun da kentte istihdam oranı düşmüş kırdaki istihdam oranı artmıştır. Çalışan çocukların ücretli veya ücretsiz ya da kendi hesabına çalışma durumlarını incelemek için Tablo 20'den yararlanılabilir.

Tablo 20 İşteki Durumuna Göre Ekonomik Faaliyetlerde Çalışan Çocukların Sayısı (bin kişi)

Yaş grubu ve cinsiyet	Ücretli veya yevmiyeli		Kendi hesabına		Ücretsiz aile işçisi	
	2006	2012	2006	2012	2006	2012
6-17 yaş	505	470	24	10	362	413
6-14 yaş	103	70	6	1	176	222
15-17 yaş	402	400	18	9	186	191

Kaynak: TÜİK, Çocuk İşgücü Anketi Sonuçları, www.tuik.gov.tr

Genel olarak değerlendirildiğinde çocukların çoğu ücretli veya yevmiyeli olarak çalışmaktadır. Ancak ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan çocuk sayısının 2012 yılında 2006 yılına göre düştüğü, ücretsiz aile işçisi olarak çalışma sayısının arttığı açık bir şekilde görülmektedir. 2012 yılı için 6-17 yaş arası ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan çocuktan 400 bin kişisi 15-17 yaş arasında, 70 bin kişisi 6-14 yaş arasında. Bu yaş dağılımına göre

²⁰ TÜİK, Çocuk İşgücü İstatistikleri, 2006-2012, www.tuik.gov.tr

ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilmede 6-14 yaş arası çocuğun diğer yaş grubuna göre daha fazla olduğu görülmektedir.

UNICEF 2011 yılında yayınladığı Türkiye’de Çocukların Durumu Raporu’nda çocuk işçiliğinin biçimleri konusuna değinmiştir. UNICEF’in raporuna göre, Türkiye’de çocukların ekonomik alanda sömürsü başka kalkınmakta olan ülkelerde olduğu kadar yaygın olmamakla birlikte, çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri mevcuttur. Her yıl her yaştan on binlerce erkek ve kız çocuğu çalışmak için aileleriyle birlikte (ve bazen onlar olmadan) pamuk, fındık ve başka çeşitli mahsullerin yetiştirildiği ve barınma, tesis ve hizmetlerin genellikle asgari düzeyde olduğu bölgelere göç etmektedir. Aileleriyle birlikte gelen ve çalışmak için çok küçük olan çocuklar da bu koşullardan olumsuz şekilde etkilenmektedir. Göçebe işçilik genellikle Türkiye’nin güneydoğu bölgesinden gelen aileleri kapsamakta ve ilkbahar başından sonbahar sonlarına kadar sürerek okul takvimiyle çakışabilmektedir. Ülkedeki diğer pek çok çocuk, aile çiftliklerinde veya aile işletmelerinde uzun saatler boyunca çalışmaktadır. Erkek çocuklar ve küçük kız çocukları büyük şehirlerin caddelerinde işportacılık yapmakta, ayakkabı boyamakta veya uzun saatler boyunca cam silmekte, ayrıca mezar sulamakta, evsel atıkları karıştırmakta ve turistlere rehberlik etmektedir. Çocuklar ayrıca tamir atölyelerinde ve fabrikalarda vasıfsız ve sürekli tekrar isteyen işler yapmaktadır. Sokaktan geçenlerin dikkatini çekmek için dilenciler tarafından bebekler ve küçük yaşta çocuklar kullanılmaktadır.²¹

TÜİK’in İstatistiklerle Çocuk Raporu’na göre, 2006 yılında okula devam eden çocuk sayısı, 12.712 bin kişi, 2012 yılında ise bu sayı 13.950 bin kişidir. 2012 yılında 6-17 yaş arasındaki okula devam eden çocukların 7.146 kişisi erkek, 6.804 bin kişisi kızdır.

2012 yılında okula devam etmeyen 6-17 yaş arasındaki 1.297 bin çocuğun 448 bin kişisi ekonomik bir işte çalışmakta, 503 bin kişisi ev işlerinde faaliyette bulunmakta ve 346 bin kişisi ise çalışmamaktadır. Aynı yaş grubundaki okula devam etmeyen çocukların çoğu kız çocuğudur. Erkek çocukların çoğu ekonomik bir işte çalışırken, kız çocukların çoğu ev işlerinde faaliyette bulunmaktadır.

²¹ UNICEF, Türkiye’de Çocukların Durumu 2011, <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/s/i/sitan-tur-2011.pdf>, s. 102.

1.3.3. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu Ve Kadınların Durumu

Kadın yoksulluğunun psikolojik ve sosyolojik boyutları çok önemlidir. Özellikle kadının birincil görevinin çocuklarının ve eşinin bakımı olduğu düşüncesi üzerine kurulan toplumlarda kadın yoksulluğu gelecek nesillere aktarılmaktadır. Kadınların yoksulluk durumları, onları eşlerine ekonomik açıdan bağımlı yapmakta, çoğu zaman hayatları ile ilgili kararları bireysel alamamalarına neden olmaktadır. Tablo 21, Türkiye’deki kadınların yoksulluk verilerini göstermektedir.

Tablo 21 Kadınlarda Yoksulluk Oranı (%)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Türkiye	27,19	28,31	25,98	21,01	18,27	18,26	17,52	19,03
Kent	22,03	22,29	16,87	12,89	9,76	10,34	9,62	9,26
Kır	34,92	37,65	40,79	34,03	32,32	35,95	35,29	40,15

Kaynak: TÜİK, 2009 Yoksulluk Çalışması Sonuçları, http://tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=41

Tabloya göre Türkiye’de kadın yoksulluğu zamanla yaklaşık %30’lardan %20’lere düşmüştür. Kentteki kadınların yoksulluk oranı oldukça önemli oranlarda düşüş göstermesine rağmen, kırsal kesimdeki kadınların yoksulluk oranları da oldukça önemli oranlarda yükseliş göstermiştir. En son açıklanan 2009 yılı rakamlarına göre Türkiye’de kadınların yoksulluk oranı %19,03’tür ve bu oran kentlerde %9,26 iken kırsal kesimdeki kadınların yoksulluk oranı %40,15’tir.

Kadın yoksulluğunu anlamak için genel yoksulluğa göre belirleyici özelliklerini ortaya koymak gerekir. Buvinic’e göre kadın yoksulluğunun iki belirleyici özelliği bulunmaktadır. Bunlardan biri işgücü piyasasındaki konumu ve diğeri eğitim imkânlarından yararlanma durumudur.²²

Türkiye açısından düşündüğümüzde; eğitimde zorunlu eğitim yılının artırılması, kız çocuklarının okutulması için önemli sosyal politikaların yıllardır devam ettirilmesi kadınların eğitim imkânlarından yararlanmasını artırmıştır. Türkiye için kadın yoksulluğu anlamında en

²² Ülker ŞENER, Kadın Yoksulluğu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Değerlendirme Notu, Eylül 2009, s. 3.

önemli problem; kadınların işgücüne katılma oranlarının çok düşük olmasıdır. Aslında kadın yoksulluğunu işgücüne katılma oranı açısından düşündüğümüzde bir kısır döngü ile karşılaşmamız muhtemeldir. Çünkü kadınlar, yoksul olmaları ayrıca çocuklarına kendilerinin bakmak zorunda kalmaları nedeniyle işgücü piyasasına emeklerini daha az arz ederlerken, işgücüne katılmadıkları için de yoksullukla mücadele etmek zorunda kalırlar. Türkiye’de ne yazık ki kadın işgücü ikincil işgücü olarak algılanmaktadır ve çalışma hayatında açık iş pozisyonları için birincil tercih erkekler olmaktadır. Türkiye’de işgücü piyasası içerisinde kadınların durumunu daha iyi analiz edebilmek için Tablo 22 yardımcı olacaktır.

Tablo 22 Türkiye’de Kadınların İşgücü Piyasası Verileri (15 +Yaş)

Yıllar	Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus (bin kişi)	İşgücü (bin kişi)	İstihdam edilenler (bin kişi)	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşsizlik oranı (%)	Tarım dışı işsizlik oranı (%)
2006	25.080	5.916	5.258	23,6	21,0	11,1	17,9
2007	25.480	6.016	5.356	23,6	21,0	11,0	17,3
2008	25.855	6.329	5.595	24,5	21,6	11,6	18,1
2009	26.317	6.851	5.871	26,0	22,3	14,3	21,9
2010	26.740	7.383	6.425	27,6	24,0	13,0	20,2
2011	27.273	7.859	6.973	28,8	25,6	11,3	17,7
2012	27.773	8.192	7.309	29,5	26,3	10,8	-

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri-2012, www.tuik.gov.tr

Türkiye’de çalışma çağındaki kadınların yaklaşık üçte biri işgücünü arz etmektedir. İşgücüne katılma oranları 2006-2012 yılları arasında artış göstermesine rağmen bu oran hâlâ çok düşüktür ve %29,5’tir. Kadınların istihdam oranı ise 2012 yılında %26,3 iken işsizlik oranı % 10,8’dir. İşgücü piyasasında tarım dâhil işsizlik oranı ile tarım dışı işsizlik oranı arasında her zaman farklılıklar bulunur. Kadınların tarım dışı işsizlik oranı tarım dâhil işsizlik oranlarından yaklaşık %7 daha fazladır. Bu durum kadınların yoğun olarak tarımda istihdam edildiğinin de bir göstergesidir. 2012 yılı için istihdam edilen kadınların 3.967 bin kişisi ücretli veya maaşlı olarak çalışırken, 2.460 bin kişisi ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Ne yazık ki bu rakam değerlendirildiğinde kadınların istihdam edilme durumlarının yoksulluklarını azaltmadığı sonuca varılmaktadır. Tarımla uğraşan veya kendi işi olan ailelerde kadınların karın tokluğuna çalıştıkları, gelir dağılımının ve kullanımının aile reisinde olduğu

düşünüldüğünde kadın istihdam oranlarının gerçeği yansıtmadığı açıktır. İşgücüne katılmama nedenleri incelendiğinde, 2012 yılı rakamlarına göre 11.992 bin kadının “ev işleri ile meşgul olma” durumunu sebep olarak gösterdiği ortaya çıkmaktadır. 2006 yılında bu rakam 12.409 bin kişidir.²³ Bu durum Türkiye’de kadınının “ev hanımı, çocuklarının annesi, erkeğin eşi” rollerine olan bakış açının 2006-2012 yılları arasında çok da değişmediğini gösterir demek yanlış olmayacaktır.

Kadın yoksulluğunu azaltabilecek olan en önemli unsur ise, kadınların çalışma hayatına daha fazla dâhil edilmesine dair sosyo-ekonomik çalışmaların yapılması olacaktır.

1.3.4. Türkiye’de Yaşlıların Yoksulluğu Ve Yaşlıların Durumu

Gelişmiş ülkelerin nüfusla ilgili 20. yy’da yaşadığı demografik değişim sürecini Türkiye 21. yy’da yaşamaya başlamıştır. Tıp ile ilgili olumlu gelişmelerin yaşanması, yaşam standartlarının gitgide artması gibi olumlu gelişmeler bireylerin yaşam süresini uzatmış, sosyo-ekonomik gelişmeler ise geç yaşta evliliği, doğum oranlarındaki düşüklüğü meydana getirmiştir. Tüm bu gelişmeler Türkiye’de ki yaşlı nüfusunun zamanla artmasına neden olmuştur.

Türkiye’de 2012 yılı itibariyle toplamda 5.682 bin kişi 65 ve daha yukarı yaşadadır. Bu nüfusun 2.474 bin kişisi erkek, 3.208 bin kişisi ise kadındır. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 1935 yılında %5’in altındayken, 2000 yılından itibaren %5’in üzerine çıkmıştır. 2012 yılında Türkiye yaşlı nüfusunun toplam nüfus içindeki oranı %7,7’dir.²⁴ Tablo 23’te, 15-64 yaş grubundaki her 100 kişi için 65 yaş ve daha yukarı yaş grubundaki kişi sayısını gösteren yaşlı bağımlılık oranları verilmektedir.

Tablo 23 Yaşlı Bağımlılık Oranı (65 + Yaş) (%)

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Yaşlı Bağımlılık Oranı	10,7	10,2	10,5	10,8	10,9	11,1

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2012, www.tuik.gov.tr

²³ TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012, www.tuik.gov.tr

²⁴ TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar, 2012, www.tuik.gov.tr, s. 28.

Yaşlı bağımlılık oranı 2007 yılında %10,7 iken 2008 yılında %10,2 olmuştur. Ancak 2008 yılından itibaren sürekli artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2012 yılı için yaşlı bağımlılık oranı ise %11,1'dir.

Yaşlıların yoksulluğu, çalışma hayatlarında geleceklerini güvence altına almamaları veya gelir elde ederken gelirlerinin tamamını tüketmeleri gibi nedenlerle ortaya çıkabilmektedir. Bireyin yaşı ilerledikçe, gelir getirici faaliyetlerde bulunamamaları, sağlık sorunlarının artması gibi durumlar da yoksulluğun şiddetini artırmaktadır. Tablo 24, eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %60'ına göre yaşlıların yoksulluk oranlarını göstermektedir.

Tablo 24 Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Medyan Gelirin %60 Kriterine Göre 65+ Yaş Üstü Nüfusun Yoksulluk Verileri (2011)

	Fert Sayısı (bin kişi) (2011)	Yoksul Fert Sayısı (bin kişi) (2011)	Yoksulluk Oranı (%)
65+ yaş Toplam	5.104	870	17,0
65+ yaş Erkek	2.222	353	15,9
65+ yaş Kadın	2.882	516	17,9

Kaynak: TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar 2012, www.tuik.gov.tr, s. 26.

2011 yılı Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması'na göre, 65 yaş ve daha üstü yaştaki 5.104 bin kişiden 870 bin kişisi yoksuldur ve yoksulluk oranı %17'dir. Yaşlı nüfus içinde erkeklerin yoksulluk oranı kadınların yoksulluk oranından düşüktür. Yaşlı kadınların yoksulluk oranı %17,9 iken yaşlı erkeklerin yoksulluk oranı %15,9'dur.

Türkiye'de zamanla yaşanan endüstrileşme, kentleşme, işgücü göçü, doğurganlıkta meydana gelen düşüş, boşanma oranlarının artması, bireysellik gibi etmenler geniş geleneksel aile yapısının erozyona uğramasına neden olmuştur. Hane büyüklükleri azalmaktadır. Yaşlı nüfusun, özellikle yaşlı kadın nüfusun yalnız yaşama oranları artmaktadır. Yaşlıların çocuklarıyla ayrı evde yaşamama sebepleri incelendiğinde en büyük oranı "Eşim ve ben kendimize yetebiliyoruz" (%40,8) oluşturmaktadır. "Yaşadığım çevreyi değiştirmek istemiyorum, onlar da buraya gelmiyorlar" (%17,8) ve "Ben çocuklarımla kalmak istemiyorum" (%16) ile sıraladığı görülmektedir. Yaşlıların çocuklarıyla aynı evde yaşama sebebi olarak bakıldığında en yüksek oranlarda "çocuklarımla birlikte yaşamaktan mutlu

olduğum için” (%30,9), “çocuklarımla birbirimize destek olmak için” (%22,7) ve “gelenek ve göreneklerimiz böyle gerektirdiği için” (%13,7) ile ilk 3 sırada yer aldığı görülmektedir.²⁵

1.3.5.Türkiye’de Engelli Bireylerin Yoksulluğu Ve Engellilerin Durumu

Özürlülük, bireylerin fiziksel durumlarında doğumla veya yaşamının herhangi bir evresinde ortaya çıkan sorun veya sorunlardır. Ancak bu duruma fizyolojik değil sosyolojik açıdan bakıldığında ise özürlülük, her ülke için toplumsal bir olgudur demek yanlış olmayacaktır. Fizyolojik sorunları nedeniyle engelli bireylerin yaşamlarını bazı zorluklarla sürdürmeleri, genelde ailelerinden veya yakınlarından destek almak zorunda kalmaları, kendi ekonomik güçlerini elde etmekte problemler yaşamaları yoksulluklarını ortaya çıkaran veya artıran bir etmendir. Özürlülük durumunun yoksulluğa neden olmasını önlemek veya yoksulluk derecesini azaltmak için engelli bireylere sağlanacak istihdam olanaklarının artırılması en iyi çözümlerden biri olacaktır. Engelli bireylerin kamu kurumlarındaki istihdam verilerini Tablo 25, Tablo 26 ve Tablo 27 göstermektedir.

Tablo 25 İstihdam Edilen Engelli Memurların Özur Oranlarına Göre Dağılımları (Mart 2013)

Özur Oranı (%)	Kadın	Erkek	Toplam
40-60	4.411	16.831	21.242
61-80	680	2.647	3.327
81-100	681	2.193	2.874
Toplam	5.772	21.671	27.443

Kaynak: Devlet Personel Başkanlığı, http://www.dpb.gov.tr/dpb_omssistatistik.html

Mart 2013 verilerine göre, toplamda 27.443 kişi kamu kurumlarında istihdam edilmektedir. İstihdam edilen kişilerin 5.772’si kadın 21.671 kişisi ise erkektir. Engelli kadınların istihdamının yaklaşık 4 katı engelli erkek istihdamı bulunmaktadır. İstihdam edilen bireylerin çoğu ise %40-60 arasında engele sahipken en az istihdam edilenler ise %81-100 arasında engeli bulunan bireylerdir.

²⁵ TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar, 2012, www.tuik.gov.tr, s. 28.

Tablo 26 İstihdam Edilen Engelli Memurların Özür Gruplarına Göre Dağılımları (Mart 2013)

Özür Grubu	Kadın	Erkek	Toplam
İsitme	385	1.220	1.605
Dil ve Konuşma	75	263	338
Süreçten (Kronik)	269	1.265	1.534
Ruhsal ve Duygusal	38	275	313
Zihinsel	146	885	1.031
Ortopedik	2.418	7.832	10.250
Görme	1.211	4.917	6.128
Sınıflanamayan	1.230	5.014	6.244
Toplam	5.772	21.671	27.443

Kaynak: Devlet Personel Başkanlığı, http://www.dpb.gov.tr/dpb_omssistatistik.html

Özür gruplarına göre incelediğinde 2.418 kişisi kadın, 7.832 kişisi erkek ve toplamda 10.250 kişi olmak üzere istihdam edilenlerin çoğunluğunun ortopedik sorunu olduğu görülmektedir. En az istihdam edilen bireylerin ise ruhsal ve duygusal özrü bulunmaktadır.

Tablo 27 İstihdam Edilen Engelli Memurların Eğitim Durumlarına Göre Dağılımları (Mart 2013)

Eğitim Durumu	Kadın	Erkek	Toplam
Ortaöğretim	1.931	8.828	10.759
Önlisans	1.304	3.751	5.055
Lisans	1.954	5.006	6.960
Lisansüstü	136	328	464
İlköğretim/Ortaokul/İlkokul	125	1.120	1.245
İlköğretim/Ortaokul	322	2.638	2.960
Toplam	5.772	21.671	27.443

Kaynak: Devlet Personel Başkanlığı, http://www.dpb.gov.tr/dpb_omssistatistik.html

Tablo 27’de görüldüğü üzere, kamu kurumlarında istihdam edilen engelli bireylerin çoğu ortaöğretim mezunudur. Bu durumu sırasıyla lisans ve önlisans mezunu takip etmektedir. Lisansüstü eğitim alan engelli bireylerin istihdam sayısı ise oldukça azdır.

Kurum olarak incelendiğinde ise ilginç sonuçlar ortaya çıkmaktadır. %3 oranında engelli birey istihdam etmek zorunda olan birçok kamu kurumu bu anlamda yetersiz kalmıştır. Örneğin; Mart 2013 verilerine göre Adalet Bakanlığı’nda 1.979 kişi, Diyanet İşleri Başkanlığı’nda 1.885 kişi, Milli Eğitim Bakanlığı’nda 16.234 kişi, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Başkanlığı’nda 1.132 kişi, Türkiye Kamu Hastaneleri Kurumu Başkanlığı’nda 2.500

kişi, toplamda 27.422 kişi istihdam edilmemiş engelli birey sayısı bulunmaktadır.²⁶ Ancak bazı kamu kurum ve kuruluşlar ise çalışan sayısının %3'ü kadar engelli birey istihdam etmesi gerekirken daha fazlasını istihdam etmektedir. Örneğin; Maliye Bakanlığı 154 kişi, Başbakanlık 21 kişi, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 17 kişi, Vakıflar Genel Müdürlüğü 13 kişi, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü 12 kişi, Milli Savunma Bakanlığı 7 kişi, Orman ve Su İşleri Bakanlığı 3 kişi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi 12 kişi, Ankara Üniversitesi 5 kişi, Gümüşhane Üniversitesi 3 kişi ve birkaç tane daha üniversite yasal orandan daha fazla engelli bireye iş olanağı sağlamıştır.

Türkiye İş Kurumu'nun (İŞKUR) 2012 yılsonu verilerine göre, 4857 sayılı İş Kanunu 30. maddede düzenlenen özürlü ve eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu kapsamında ülke genelinde engelli çalıştırmakla yükümlü 979 tane kamu işyeri, 16.980 tane özel işyeri bulunmaktadır. Çalıştırmakla yükümlü oldukları özürlü sayıları kamuda 13.289 ve özel sektörde 102.797 kişidir. Ancak kamuda çalışan özürlü sayısı 12.358 kişi ve özel sektörde çalışan özürlü sayısı 77.547 kişi olduğu için çalışma hayatında özürlü istihdamında açık kadro sayısı oldukça fazladır.²⁷

1.3.6. Türkiye'de Sosyal Hizmetler

Yoksulluğu azaltmak için yoksulluğa neden olan faktörleri belirleyip, ortadan kaldırmak gerekir. Yoksulluğa neden olan faktörlerin farklılığı dikkate alındığında, kamu sosyal harcamaları da nitelik itibarıyla farklılaştırılmalıdır. Böyle bir ayırım yapılmadan gerçekleştirilecek harcamalar farklı yoksul grupları üzerinde (mesleği olmayan yoksullar, eğitilmiş yoksullar vb.) aynı düzeyde etkiye sahip olmayabilir. Diğer bir ifadeyle, aynı miktardaki bir sosyal harcama kırsal kesimdeki yoksulluğun %10 azalmasını sağlarken, kent merkezindeki yoksulluğu %3 azaltabilir. Bu değişiklik kırsal ve kent merkezlerinde yoksulluğa neden olan faktörlerin farklılığından kaynaklanmaktadır. Yoksulluğu azaltmak için hükümetlerin yaygın olarak kullandığı araç ise kamu harcamasıdır.²⁸

²⁶ Devlet Personel Başkanlığı, http://www.dpb.gov.tr/dpb_istatistikler.html

²⁷ Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), <http://www.iskur.gov.tr/KurumsalBilgi/istatistikler.aspx#dltop>

²⁸ İdris SARISOY ve Selçuk KOÇ, Türkiye'de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi, Maliye Dergisi, Sayı 158, Ocak-Haziran 2010, 337.

Yoksulluğun derecesinin azaltılmasında ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamada önemli bir kalem olan kamu kesiminin sosyal harcamalarının GSYH'ya oranını gösteren Tablo 28 aşağıdaki gibidir.

Tablo 28 Kamu Kesimi Sosyal Harcamaların GSYH'ya Oranı (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2013**
Eğitim	3,1	3,2	3,4	3,9	4,0	4,0	4,1	4,3
Sağlık	4,1	4,0	4,3	5,0	4,6	4,5	4,4	4,4
Emekli Avlıkları ve Diğer	6,4	6,7	6,6	7,6	7,6	7,5	7,8	8,2
Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler	0,4	0,4	0,4	0,6	0,5	0,6	0,7	0,9
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri	0,4	0,3	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,1
Toplam	14,3	14,6	14,8	17,2	16,9	16,7	17,2	17,8

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, <http://www.kalkinma.gov.tr>, Resmi İstatistik Programı Kamu Kesimi Sosyal Harcama İstatistikleri, Erişim Tarihi: 02/02/2013

*Tahmin

**Program

Tablo genel olarak incelediğinde eğitim sektörüne olan harcamaların GSYH'ya oranının %3'lerden %4'e çıktığı, sağlık harcamalarının %4'lerden 2009 yılında %5'e çıktığı ve daha sonra düşüş gösterdiği görülmektedir. Emekli aylıklarında ve diğer harcamalarda da ortalama %1'lik bir artış söz konusudur.

Sosyal yardım ve primsiz ödemelerde kayda değer bir artış olmadığı ortadadır. Doğrudan gelir desteği ödemelerinde ise diğer kalemlerin aksine azalış söz konusudur. Hatta 2013 programına göre oranın daha da düşürülmesi planlanmaktadır.

Hanehalkları sosyal yardımları, nakit para, yiyecek, giyecek, yakacak veya kira yardımı cinsinden alabilir. Tablo 29 yardımıyla hanehalklarının son bir yılda aldığı yardım türlerinin dağılımı incelenebilir.

Tablo 29'a göre, Türkiye'de hanehalkı genel olarak nakit para yardımı almaktadır. Bu kalem 2003 yılından 2008 yılına kadar yaklaşık %15 artış göstermiştir. İkinci olarak ise yiyecek yardımı almaktadır. Bu yardım türünün oranı ise en 2008 yılında %33,1'dir.

Tablo 29 Hanehalklarının Son Bir Yılda Aldığı Yardımların Türü (%)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Nakit para	38,7	59,1	47,8	49,7	51,0	52,2
Yivecek	30,4	36,1	35,1	39,1	32,8	33,1
Givecek	10,0	10,8	8,9	9,0	7,0	8,7
Ev eşyası	1,2	1,8	1,3	0,6	-	-
Yakacak	8,5	31,0	23,9	22,5	34,5	30,8
İlac, tıbbi gerec	2,9	4,3	1,4	1,7	-	-
Ücretsiz Eğitim/burs	6,7	0,8	1,4	2,6	-	-
Kira yardımı	-	14,9	25,9	30,2	12,6	12,2
Diğer	1,6	0,2	0,4	0,9	3,9	3,8

Kaynak: TÜİK, Yaşam Memnuniyeti Araştırması, http://tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?alt_id=41

Payı en çok artan yardım türü yakacak yardımıdır. 2003-2008 yılları arasında bu yardım türünün oranı %8,5'lerden %30,8'lere çıkmıştır. Giyecek ve kira yardımı kalemlerinin yardımlar arasındaki payı zamanla düşmüştür. Ev eşyası, ilaç ve tıbbi gereç, ücretsiz eğitim/burs yardım türleri 2007 ve 2008 yıllarında bulunmamaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü sosyal yardım faaliyetlerini Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kaynaklarını kullanarak, ülke genelindeki tüm il ve ilçelerde bulunan 973 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı aracılığıyla yürütmektedir.²⁹

2012 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan aktarılan kaynağın yardımlara göre dağılımında, en büyük yardımın %40 ile eğitim yardımları olduğu görülmektedir. Daha sonra %21 ile periyodik yardımlar, %18 ile aile yardımları sırayı takip etmektedir.³⁰

Aile yardımları, sağlık yardımları, eğitim yardımları, özürli ihtiyaç yardımları ve özel amaçlı yardımlar sosyal yardımlar içerisinde yer almaktadır. Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün raporuna göre aile yardımları kapsamında, 2012 yılında 2.082.620 kişiye yakacak yardımı yapılmıştır. 2011 yılında bu sayı 2.095.636 kişidir. Bunun yanı sıra aynı yıl 5.372 kişiye barınma yardımı yapılmıştır. Eğitim yardımları kapsamında maddi imkansızlıklar nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ailelere, çocuklarının okula devam etmeleri şartıyla 2.017.810 çocuklu aileye şartlı eğitim yardımı yapılırken, eğitim materyali yardımı ve öğle yemeği yardımı, ücretsiz kitap yardımı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü'nün eğitim

²⁹ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2012 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, s. 5.

³⁰ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2012 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, s. 23.

yardımları kapsamındadır. Aynı dönemde taşınmalı sistem dışında kalan 13.796 ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerine ulaşım, barınma ve ihtiyaç yardımı yapılırken bu sayı 2011 yılında 15.415 kişidir. Engelli öğrencilerin ücretsiz okula taşınması projesi kapsamında 40.915 öğrenciye yardım sağlanmıştır. Sağlık yardımı alanında şartlı sağlık yardımı 887.926 kişiye ulaştırılmıştır. Engelli ihtiyaç yardımından ise 2011 yılında 410 kişi, 2012 yılında ise 10 kişi faydalanmıştır. Bunlara ek olarak özel amaçlı yardımlar kapsamında aşevleri, afet ve terörden zarar görenlere yönelik yardımlar da bulunmaktadır.³¹

Yoksulluk içinde bulunan kişilerin herhangi bir sosyal hizmet kuruluşu bünyesine dâhil edilmeden kendi evlerinde ve ortamlarında korunmasına yönelik olarak gerçekleştirilecek hizmetler 2828 sayılı kanun gereğince Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından yerine getirilmektedir. Muhtaçlık nedeniyle haklarında koruma kararı aldırılarak sosyal hizmet kuruluşlarının himayesine bırakılan çocukların desteklendikleri takdirde yanlarına alabilecek özellikleri taşıyan anne, baba veya yoksa akrabaları; korunmaya muhtaç oldukları tespit edilerek haklarında korunma kararı çıkarılmış ancak yuvalara veya yurtlara yerleştirme imkânı bulunmadığı için sıraya alınmış çocuklar; doğal afetler muhtaç duruma düşen aileler veya yakınlarını kaybederek kimsesiz ve korunmasız kalan kişiler; olağanüstü bir felaket, hastalık veya kaza geçirerek belirli bir süre kendisinin ve geçindirmekle yükümlü bulunduğu aile fertlerinin temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olanlar ile hayati tehlike arz eden ameliyatla karşılaşan kişiler; korunma kararı olup da yaş sınırlarını tamamlamaları nedeniyle yetiştirme yurtlarından ayrılan çocuklar; yüksek öğrenim gören ancak öğrenimini maddi zorluklar nedeniyle bırakmak durumuyla karşı karşıya kalan yüksek öğrenim gençliğine yapılan yardımlar bu yasanın kapsamındadır.³²

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün 2012 yılı Aralık ayı verilerine göre, aile yanına döndürülen çocuk sayısı 8.861 kişi, koruma altına alınmadan aile yanında desteklenen çocuk sayısı 33.344 kişi, koruyucu aile sayısı 1.350, koruyucu aile yanındaki çocuk sayısı 1.492 kişidir. Bu veriler umut verici olsa da ihtiyaç duyan çocuk sayılarına toplamda ulaşamadığı için karşılaştırma yapılamamaktadır. Bunun

³¹ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, 2012 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, s. 24-33.

³² Ülker ŞENER, Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İşgücü Politikaları, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Politika Notu, 2010, s. 16.

yanı sıra çocuk evi, kız yetiştirme yurdu, erkek yetiştirme yurdu sayılarında ve yararlanıcı sayılarında artış olması önemli bir gelişmedir.

1992 yılında sosyal güvenlik sistemine kayıtlı olmayan nüfusun sağlık hizmetlerinden yararlanması için Yeşil Kart uygulaması başlatılmıştır. Aslında 2012 yılı itibariyle Genel Sağlık Sigortasının (GSS) hayata geçirilmesiyle birlikte yeşilkart uygulamasına son verilmiştir. 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 28 Aralık 2011 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan “Genel Sağlık Sigortası Kapsamında Gelir Tespiti, Tescil ve İzleme Sürecine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” doğrultusunda GSS gelir testi işlemleri Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi üzerinden yürütülmektedir. Gelir testi sonucunda sağlık primleri Devlet tarafından ödenecek kişilere ilişkin ödemeler Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır.³³

Yeşilkart anlamında sosyal hizmetin ulaşılabilirliği durumunu görebilmek için 2012 yılı öncesi verilerine bakmak doğru olacaktır. Ülke genelinde medyan geliri %60’a göre bulunan yoksul sayıları 2009, 2010 ve 2011 için sırasıyla, 13.562 bin, 14.201 bin ve 14.164 bin kişidir. 2009 yılında yeşilkarta sahip olan kişi sayısı 9.647.131 kişi iken, sonraki yıl 9.395.185 kişi ve 2011 yılında ise 8.865.470 kişidir. Ülke genelinde yoksul sayısında 2009 yılından 2010 yılına geçişte artış ve 2011 yılına geçişte durağanlık gözlenirken, yeşilkarta sahiplik oranı zamanla azalmıştır. Türkiye nüfusunun zamanla yaşlanması ve yaşlanacak olduğuna dair düşünceler, yaşlıların gelir elde etme durumlarının artırılmasını daha önemli hale getirmektedir. Tablo 30, Türkiye’de 65 yaş ve üstündeki kişilerin aldığı yaşlılık aylığı verilerini göstermektedir.

³³ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Eylül 2012 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, s. 18-19.

Tablo 30 Türkiye Yaşlı (65+) Aylığı Alan Kişi Sayısı (Aralık 2011)

	Erkek	Kadın	Toplam	Değişim (%)
2006	378.526	548.551	927.077	-1,2
2007	318.055	585.228	903.283	-2,6
2008	310.958	556.077	867.035	-4,0
2009	304.826	554.690	859.516	-0,9
2010	297.309	551.517	848.826	-1,2
2011	276.808	520.618	797.426	-6,1

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, www.sgk.gov.tr

Tabloya göre 2006 yılından 2011 yılına kadar yaşlı aylığı alan kişi sayısında sürekli olarak azalma gerçekleşmiştir. 2006 yılında 927.077 kişi yaşlılık aylığı alırken, 2011 yılında 797.426 kişi yaşlılık aylığı almaktadır. Yaşlılık aylığı alan kadınların sayısı ise erkeklerin sayısının iki katıdır. Değişim oranlarına bakıldığında 2011 yılındaki %-6,1'lik azalışın en yüksek oran olduğu görülmektedir. Yaşlı nüfusun giderek arttığı bir ülkede yaşlı aylığı alan kişilerin sayısının azalması dikkat çekmektedir.

Engelli gruplara da kamu kurumları sosyal yardımlarda bulunmaktadır. Engelli aylığı bu yardımlardan biridir. Ancak şunu unutmamak gerekir ki bu tarz yardımlar bireylere kısa vadede çözüm sunmaktan öteye gidememektedir. Türkiye’de sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilebilmesine katkı sağlamak için engelli vatandaşların iktisadi faaliyete dâhil edilebilmesi uzun vadeli bir çözüm olacaktır. Bunun için engelli bireylerin beşeri vasıfları artırılmalı, ekonomik ve sosyal hayatın içine katılmaları için eğitimlerine önem verilmelidir. Tablo 31, Türkiye genelinde engelli aylığı alan kişi sayılarını özür durumlarına göre vermektedir.

Tablo 31 Türkiye Genelinde Engelli Aylığı Alan Kişi Sayısı

Yıllar	0-18 Yaş Altı Özürlü (Özür Oranı %40 ve üstü)	Özürlü Aylığı (Özür Oranı %40-%69 arası)	Özürlü Aylığı (Özür Oranı %70 ve üstü)
2009	44.541	275.028	142.288
2010	55.727	290.558	168.559
2011	59.558	293.141	187.711

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu,

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler/aylik_istatistik_bilgile

Tablo 31’den de görüleceği gibi engelli aylığı alan kişi sayısı gitgide artmıştır. Özür oranı %40-%69 arası olan kişiler bu sosyal yardımdan diğer özür oranına sahip kişilere göre daha fazla yararlanmaktadır. Özür oranı %70 ve üstü grupta yer alan engelli aylığı alan kişi

sayısının 2009-2011 yılları arasında en çok artan grup olduğu görülmektedir. Bu gruptaki engelli aylığı alan kişi sayısı yaklaşık 45.000 kişi artmıştır.

Ancak uzun vadede yoksulluğu azaltmada ve toplumsal refahı sağlamada önemli olan engelli vatandaşların ekonomik hayata dâhil edilmesidir. Ekonomik hayata dâhil olan kişiler, daha aktif sosyal hayat yaşayacak, düzenli gelir sağlayacak ve geleceğe umutla bakacaktır.

1.4. Trakya Bölgesi'nde Sosyal Hizmetler Ve Yoksulluk Konusunda Genel Durum Ve Gelişme Eğilimi

1.4.1. Trakya Bölgesi'nde Yoksulluk Konusunda Genel Durum

Trakya Bölgesi'ne ait direkt yoksulluk bilgisine ne yazık ki ulaşılamamaktadır. TÜİK'in bölgelere ayırarak verdiği gelir dağılımı ve yoksulluk verileri kullanılarak Batı Marmara Bölgesi (TR2) analiz edilebilmektedir. Batı Marmara Bölgesi içerisinde Tekirdağ, Edirne, Kırklareli illeri ile birlikte Balıkesir ve Çanakkale illeri de bulunmaktadır. Tablo 32, Batı Marmara Bölgesi'nin %20'lik dilimlere göre gelir dağılımını göstermektedir.

Tablo 32 Batı Marmara Bölgesi (Tr2) Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibariyle Yıllık Hanehalkı Kullanılabilir Gelirin Dağılımı (2011)

	Toplam	İlk %20	İkinci %20	Üçüncü %20	Dördüncü %20	Son %20
Yüzde	100,0	6,5	11,2	15,6	22,2	44,5
Ortalama (TL)	20.769	6.756	11.595	16.164	23.106	46.278
Medyan (TL)	15.961	7.220	11.617	15.988	22.724	37.072

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/>

Tablo 32'ye göre, ilk %20'lik dilimde bulunan kişilerin oranı %6,5 iken son %20'lik dilimde bulunanların oranı %44,5'tir. En yüksek gelir grubunda olan kişiler en düşük gelir grubunda olan kişilere oranla 6,8 kat daha fazladır. Batı Marmara Bölgesi'nin Gini katsayısını yıllar itibariyle Tablo 33 vermektedir.

Tablo 33 Hanehalkı Kullanılabilir Gelire Göre Batı Marmara Bölgesi'nin Gini Katsayısı

	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Batı Marmara	0,359	0,355	0,336	0,370	0,371	0,378

Kaynak: TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2006-2011, www.tuik.gov.tr

Gini katsayısı 2008 yılında en düşük seviyesinde gerçekleşmiş ve bu yıldan sonra sürekli artmıştır. 2009 yılında Gini katsayısı 0,370 iken 2011 yılında 0,378 olmuştur. Batı Marmara Bölgesi'nin 2008 küresel ekonomik krizden etkilendiği ve son yıllarda gelir dağılımında eşitsizliğin arttığı gözlenmektedir. Tablo 34, Batı Marmara Bölgesi için yoksulluk verilerini vermektedir.

Tablo 34 Batı Marmara Bölgesi (TR2)'Nin Yoksulluk Verileri (2006-2011)

Yıllar	Yoksul sayısı (bin kişi) / Yoksulluk riski %50	Yoksul sayısı (bin kişi) / Yoksulluk riski %60	Yoksulluk oranı (%) / Yoksulluk riski %50	Yoksulluk oranı (%) / Yoksulluk riski %60
2006	426	602	14,9	21,1
2007	350	555	12,1	19,1
2008	380	582	12,9	19,7
2009	437	648	14,3	21,2
2010	451	624	14,6	20,2
2011	361	550	11,6	17,7

Kaynak: TÜİK, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/>

Tablo 34'te de görüldüğü üzere yoksul sayısı ve oranları 2008 yılı küresel ekonomik krizin etkisiyle 2010 yılına kadar genelde artış göstermiş ancak 2011 yılında azalma seyrine girmiştir. 2010 yılında yoksulluk riski %50 olanların sayısı 451 bin kişi iken bu sayı 2011 yılında 361 bin kişiye düşmüştür. Yoksulluk riski %60 olanların sayısı ise aynı yıllarda 74 bin kişi azalmıştır. 2011 yılında yoksulluk riski %50'ye göre yoksulluk oranı %11,6 iken yoksulluk riski %60'a göre %17,7'dir.

Yoksulluğun ortaya çıkmasına neden olan en büyük etken ise işsizliktir. Bu nedenle Trakya Bölgesi'nin işgücü piyasasını analiz etmek yerinde olacaktır. Tablo 35, Trakya Bölgesi'nde işgücüne katılma oranını, istihdam oranını, işsizlik oranını ve tarım dışı işsizlik oranını içeren verileri göstermektedir. Tablo 35 incelendiğinde, 15 ve daha yukarı yaş nüfusun, işgücüne katılmanın, istihdam sayısının 2009-2012 yılları arasında arttığı, bölgede işsiz sayısının ise azaldığı görülmektedir. Ancak dikkat etmek gerekir ki işgücüne dâhil olmayan nüfusta artmıştır. Bölgede işgücüne katılma oranı genelde %54'lerde seyretmekte, 2011 yılında bu oran %55'in üzerine çıkmıştır. 2012 yılında işgücüne katılma oranı %54,8 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 35 Trakya Bölgesi'nde (TR21) 15 Ve Daha Yukarı Yaştaki Kurumsal Olmayan Nüfusun İşgücünün, İstihdamının Ve İşsizliğinin Yıllara Göre Durumu

Yıllar	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (Bin)	İşgücü (Bin)	İstihdam (Bin)	İşsiz (Bin)	İşgücüne dâhil olmayan nüfus (Bin)	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşsizlik oranı (%)	Tarım dışı işsizlik oranı (%)
2009	1.191	643	559	83	548	54,0	47,0	13,0	16,0
2010	1.194	652	588	64	541	54,6	49,3	9,8	12,0
2011	1.252	693	632	61	559	55,4	50,2	8,8	10,4
2012	1.300	713	660	53	587	54,8	50,8	7,4	-

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri-2012, Seçilmiş Göstergelerle Tekirdağ, Edirne, Kırklareli-2011, www.tuik.gov.tr

İncelenen yıllar arasında işsizlik oranı 2009 yılında tavan yapmıştır. 2009 yılından sonra zamanla düşme eğiliminde olmuştur. Tarım dışı işsizlik oranı da 2009 yılından itibaren düşmüştür. Bu durum İstanbul sanayisinin bir bölümünün bölgeye aktarılması ile ilgilidir. Ancak tarım dışı işsizlik oranı genel işsizlik oranından yaklaşık %3 daha yüksektir. Tarım dışı işsizlik oranı ise 2011 yılında %10,4'tür. 2012 yılı tarım dâhil işsizlik oranı %7,4'tür ve bu oran Türkiye ortalamasının altındadır. Trakya Bölgesi'nde istihdam edilenlerin sektörel oranları Tablo 36 yardımıyla incelenebilir.

Tablo 36 Trakya Bölgesi'nde İstihdam Edilenlerin Sektörel Durumu (15+Yaş) (%)

Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler
2009	22,2	32,7	45,1
2010	21,6	38,1	40,3
2011	19,5	38,6	41,9
2012	15,9	37,7	46,5

Kaynak: TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Tekirdağ, Edirne, Kırklareli-2011
TÜİK İşgücü İstatistikleri-2012, www.tuik.gov.tr

Trakya Bölgesi'nde istihdam edilenlerin çoğunluğu hizmetler sektöründe çalışmaktadır. Tarım sektörünün 2009 yılından bu yana istihdam edebilme kapasitesi %6,3 düşmüştür. 2012 yılında Trakya Bölgesi'nde istihdam edilenlerin ancak %15,9'u tarım sektöründe çalışmaktadır. Dikkat çeken diğer bir konu ise hizmetler sektörünün istihdam oranının 2012 yılında bir önceki yıla göre %4,6 artmış olması ve %46,5 oran ile bölgede en çok istihdam

yaratılan sektör konumunda olmasıdır. Sanayi sektörünün 2012 yılı istihdam oranı ise %37,7'dir ve 2011 yılına göre düşüş göstermiştir.

Yoksulluktan en çok etkilenen gruplardan birinin kadınlar olduğu daha önce açıklanmıştır. Trakya Bölgesi'ndeki kadınların yoksulluk durumları işgücü piyasası üzerinden incelenebilir. Tablo 37, Trakya Bölgesi'ndeki kadınların işgücü verilerini göstermektedir.

Tablo 37 Trakya Bölgesi (TR21) Kadınların İşgücü Piyasası Verileri (15 +Yaş)

Yıllar	Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus (bin kişi)	İşgücü (bin kişi)	İstihdam edilenler (bin kişi)	İşgücüne katılma oranı (%)	İstihdam oranı (%)	İşsizlik oranı (%)	Tarım dışı işsizlik oranı (%)
2006	526	162	142	30,8	27,1	12,1	17,0
2007	553	166	149	30,1	26,9	10,6	14,5
2008	578	192	162	33,2	28,1	15,3	19,0
2009	592	200	164	33,8	27,8	17,8	22,3
2010	591	204	178	34,6	30,1	13,0	16,7
2011	618	209	180	33,9	29,2	13,8	17,4
2012	647	221	195	34,2	30,2	11,7	-

Kaynak: TÜİK, İşgücü İstatistikleri-2012, www.tuik.gov.tr

Trakya Bölgesi'ndeki kadınların yaklaşık %35'i işgücüne katılmaktadır. Kadınların istihdam ve işsizlik oranları 2008 küresel ekonomik krizden etkilenmiştir. Trakya Bölgesi'ndeki kadınların işsizlik oranı 2009 yılında %17,8'e yükselmiş, tarım dışı işsizlik oranı ise aynı yıl %22,3 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılından sonra işsizlik oranlarında ortalama %5 azalma olmuş ve bu oran 2012 yılında %11,7 olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2009 yılından 2012 yılına kadar istihdam oranı sadece %2,4 artmıştır.

2012 yılında bölgedeki kadınların sadece %30,2'si istihdam edilirken bölgedeki erkeklerin %71,2'si istihdam edilmiştir. Cinsiyete göre işsizlik oranları incelendiğinde ise farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bölgede erkeklerin işsizlik oranı 2012 yılında %5,5 iken kadınların işsizlik oranı %11,7'dir. Tarım dışı işsizlik oranı ise 2011 yılı için erkeklerde %7,7 iken

kadınlarda %17,4'tür. Bu orandaki yaklaşık %10'luk gibi önemli fark, kadınların genelde tarımda istihdam edildiğinin de bir göstergesidir.³⁴

Engelli bireylerin ne kadarının iş hayatının içerisinde yer aldığı yani gelir elde ettiği ve sosyalleştiği önemlidir. Trakya Bölgesi'ndeki engelli bireylerin kamu ve özel sektördeki istihdam sayılarına Tablo 38 yardımıyla ulaşılabilir.

Tablo 38 Trakya Bölgesi (TR21) Engelli İstihdam Sayıları (2012)

	Özürü çalıştırmakla yükümlü 50+işyeri sayısı		Çalıştırmakla yükümlü olduğu özürü sayısı		Özürü çalışan sayısı		Özürü açık kontenjan sayısı	
	Kamu	Özel	Kamu	Özel	Kamu	Özel	Kamu	Özel
TEKİRDAĞ	12	479	97	3.090	86	1.706	11	1.384
EDİRNE	9	63	49	358	37	289	12	69
KIRKLARELİ	7	76	57	516	54	416	3	100
TOPLAM	28	618	203	3.964	177	2.411	26	1.553

Kaynak: Türkiye İş Kurumu (İŞKUR), <http://www.iskur.gov.tr/KurumsalBilgi/istatistikler.aspx#dltop>

Tabloya göre 2012 yılı sonu itibariyle özellikle özel sektörde engelli istihdamında açık gözlenmektedir. Şirket sayısı fazlalığı nedeniyle Tekirdağ'da bu sayı daha yüksektir. Bölgede toplamda istihdam edilmesi ve ekonomik hayata katılması için fırsat verilmeyen 1.533 engelli birey yoksullukla mücadele etmektedir veya yoksulluk sınırındadır denilebilir. Özel sektör firma sayısının kamuya göre bölgede yüksek olması, özel sektörde daha fazla engelli bireyin çalışmasına fırsat verilmediğinin görülmesini sağlar.

Önemle belirtmek gerekir ki, bu açığın kapatılması için bölgedeki resmi kurumlara büyük görevler düşmektedir. Hem firma sahipleri hem de engelli vatandaşlar bilgilendirilmelidir. Engellilerin istihdamında firmalar teşvik edilmeli ve denetlenmelidir. Engelli bireylerin vasıflı eleman durumuna geçebilmeleri için onlara eğitimlerle destek sağlanmalıdır. Bu çalışmaların gerçekleşmesinde bölgedeki dernek, vakıf gibi sivil toplum kuruluşlarına da önemli görevler düşmektedir.

³⁴ TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012, www.tuik.gov.tr

Bireylerin yoksulluktan kurtulması için sadece işgücü piyasasında aktif rol almaları yetmeyecektir. Aslında yoksulluğun azaltılabilmesi için uzun vadeli planlar yapılmalı ve bu stratejiler doğrultusunda bireyler bilgilendirilmelidir. Özellikle de geleceğin yaşlı nüfusunun yoksulluk derecesinin düşürülebilmesi için önemli olan bireylerin şimdiki çalışma hayatlarında Sosyal Güvenlik Kurumu'na kayıtlı olarak iktisadi faaliyetlerini sürdürmeleridir. Tablo 39, Trakya Bölgesi'ndeki Sosyal Güvenlik Kurumu'na kayıtlılığı sektörlerle göre vermektedir.

Tablo 39 Sosyal Güvenlik Kurumu'na Kayıtlılık Durumu Ve Sektörlere Göre İstihdam, 2011 (15 Ve Daha Yukarı Yaş-Bin Kişi)

	Tarım		Sanayi		Hizmet		Toplam	
	Kayıtlı	Kayıtlı değil	Kayıtlı	Kayıtlı değil	Kayıtlı	Kayıtlı değil	Kayıtlı	Kayıtlı değil
TR21	23	99	190	55	182	83	395	237

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri 2011, www.tuik.gov.tr

2011 yılı verilerine göre, sosyal güvenliği olmayan kişilerin çoğunluğu tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarım sektöründe 23 bin kişi sosyal güvenliğe kayıtlıken, 99 bin kişisi kayıtlı değildir. Hizmetler sektöründe de sosyal güvenliğe kayıtlılık durumu oldukça düşüktür. Bölgede işgücüne katılanların toplamda 237 bin kişisi sosyal güvenliğe kayıtlı olmayarak geleceğini ve şimdiki yaşamını garanti altına almamaktadır. 2011 yılı verilerine göre, Trakya Bölgesi'nde iktisadi faaliyette bulunan erkeklerin toplamda 303 bin kişisi sosyal güvenliğe kayıtlı, 149 bin kişisi kayıtlı değildir. Bölgede tarım sektöründe çalışan erkeklerin 21 bin kişisi Sosyal Güvenlik Kurumu'na kayıtlı, 56 bin kişisi kayıtlı değildir. Sanayi sektöründe çalışan erkeklerin 151 bin kişisi kayıtlı, 36 bin kişisi kayıtlı değildir. Hizmet sektöründe çalışan erkeklerin 131 bin kişisi kayıtlı, 57 bin kişisi kayıtlı değildir.

Aynı yıl için Trakya Bölgesi'nde toplamda istihdam edilen 180 bin kadının, 92 bin kişisi Sosyal Güvenlik Kurumu'na kayıtlı, 88 bin kişisi kayıtlı değildir. Tarım sektöründe çalışan kadınların 2 bin kişisi kayıtlı, 43 bin kişisi kayıtlı değildir. Sanayi sektöründe çalışan kadınların ise 39 bin kişisi kayıtlı, 19 bin kişisi kayıtlı değildir. Buna ek olarak hizmet sektöründe çalışan kadınların 51 bin kişisi kayıtlı, 26 bin kişisi kayıtlı değildir. Bu durumun ileriki yıllarda bölgedeki yoksulluk oranını yukarıya çekmesi ise muhtemeldir.

Bireyin işgücüne katılmama nedenlerini incelemek yoksulluğu çözümlemede önemli bir veri olabilir. İşgücüne katılmayanların içinde eğitimine devam edenler veya ev işleri ile ilgilenmeyi tercih edenlerin bulunmasının yanı sıra engelli, yaşlı veya hasta olduğu için yani zorunluluktan işgücüne katılmayanlar da bulunmaktadır. Türkiye ve Trakya Bölgesi için işgücüne dâhil olmayanların engelli, yaşlı veya hasta olma durumlarına göre sayısı Tablo 40’da verilmektedir.

Tablo 40 Engelli, yaşlı veya hasta olma nedenine göre işgücüne dâhil olmayan nüfus (15 ve daha yukarı yaş-bin kişi)

	2009	2010	2011	2012
Türkiye (TR)	3.396	3.394	3.406	3.459
Edirne, Kırklareli, Tekirdağ (TR21)	118	113	109	99

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, www.tuik.gov.tr

Türkiye genelinde özürlü, yaşlı veya hasta olma nedeniyle işgücüne dâhil olmayan kişi sayısının 2009 yılından 2012 yılına kadar yaklaşık 63.000 kişi arttığı görülmektedir. 2012 yılında engelli, yaşlı veya hasta olma nedeniyle işgücüne dâhil olmayanların 1.277 bin kişisi erkek, 2.182 bin kişisi kadındır. Aynı yıl Trakya Bölgesi’nde 99 bin kişi işgücüne katılmazken bunların 30 bin kişisi erkek, 69 bin kişisi kadındır. Bölgede işgücüne dâhil olmayan kişilerden nedeni özürlü, yaşlı veya hasta olanların 2.000 kişisi 15-19 yaş arası, 1.000 kişisi 20-24 yaş arası, 5.000 kişisi 25-34 yaş arası, 17.000 kişisi 35-54 yaş arası 74.000 kişisi 55 yaş ve üstüdür. 2011 yılından 10.000 kişinin toplamda eksik olma nedeni yaş grubuna bakıldığında anlaşılmaktadır. 2011 yılında işgücüne katılmama nedenine göre engelli, yaşlı veya hasta olanlardan 55 yaş ve üstü kişilerin sayısı 84.000 kişi iken 2012 yılında bu sayı 74.000 kişiye düşmüştür.

Yoksulluktan en çok etkilenecek gruplar arasında çocukların ve yaşlıların da olduğu daha önce ifade edilmiştir. Bu nedenle Tablo 41 Trakya Bölgesi’nin yaş gruplarına göre nüfusu göstermek için hazırlanmıştır.

2011 ve 2012 verileri ele alındığında Tekirdağ’ın toplam nüfusu yaklaşık 22.448 kişi, Edirne’nin toplam nüfusu yaklaşık 392 kişi, Kırklareli toplam nüfusu ise yaklaşık 1.019 kişi

artmıştır. Tekirdağ'daki bu büyük nüfus artışı özellikle göçle gelen kişilerden kaynaklanmıştır.

Tablo 41 0-14 Yaş Arası Ve 65+Üstü Yaş Gruplarına Göre Trakya Bölgesi Nüfusu

	2011 GENEL NÜFUS	2012 GENEL NÜFUS	2011 0-14 YAŞ ARASI	2011 65+ ÜSTÜ YAŞ	2012 0-14 YAŞ ARASI	2012 65+ ÜSTÜ YAŞ
TEKİRDAĞ	829.873	852.321	178.039	60.100	182.013	62.350
EDİRNE	399.316	399.708	65.675	45.346	64.344	46.361
KIRKLARELİ	340.199	341.218	57.166	38.365	56.264	39.223
TR21	1.569.388	1.593.247	300.880	143.811	302.621	147.934

Kaynak: TÜİK, Nüfus İstatistikleri, Seçilmiş Göstergelerle Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli, 2011, www.tuik.gov.tr

0-14 yaş nüfusu için tablo incelendiğinde Tekirdağ'da 2011-2012 yılları arasında çocuk nüfusunun 3.974 kişi attığı görülmektedir. Edirne ve Kırklareli illerinde ise 0-14 yaş arası nüfuslarında azalış bulunmaktadır. Buna istinaden aynı yıllar arasında her üç ilde de 65 yaş ve üstü kişi sayısı artış göstermiştir. Trakya Bölgesi'nde aynı yıllar arasında toplamda çocuk nüfusu 1741 kişi, yaşlı nüfusu 4123 kişi arttığına göre bölgenin giderek yaşlandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu durum gelecek dönemlerde yaşlı bakımı ve yardımıyla ilgili hizmetlere daha çok ihtiyaç duyulacağını göstermektedir.

1.4.2. Trakya Bölgesi'nde Sosyal Hizmetler

Yoksulluğun azaltılmasında sosyal devlet anlayışıyla daha çok kamu sektörleri çalışmalar yapmakta ve sosyal hizmetler sunmaktadır. Sosyal hizmetler konusunda önemli görevi olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Trakya Bölgesi'nde üç tane il müdürlüğü bulunmaktadır. Tablo 42 ve Tablo 43, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri'ne bağlı kuruluşların ve hizmet alanların sayılarını vermektedir.

Tablo 42 Tekirdağ Aile Ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne Bağlı Kuruluşlar

Kuruluşun Adı	Çalışan Sayısı	Kapasitesi	Kayıtlı Hizmet Alan Sayısı
Zübevde Hanım Huzurevi Müdürlüğü	48	75	74
Çorlu Huzurevi Müdürlüğü	46	80	76
Sevgi Evleri Çocuk Yuvası ve Kız Yetistirme Yurdu	53	84	133
Erkek Yetistirme Yurdu Sevgi Evleri Müdürlüğü	23	50	83
Toplum Merkezi Müdürlüğü	14	0	0
Tekirdağ Konukevi	11	20	18

Kaynak: Tekirdağ Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü

Bu İl Müdürlükleri, sosyal korumaya veya yardıma ihtiyacı olan özellikle çocuklara, kadınlara ve yaşlılara; yetiştirme yurtları, toplum merkezleri ve huzurevleri ile hizmet sunmaktadırlar.

Tekirdağ Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne bağlı kuruluşların toplam kapasitesi 309 kişidir ancak hizmet alan 384 kişi bulunmaktadır. Kız ve erkek yetiştirme yurtlarında hizmete ihtiyaç duyan çocuklar ve gençler kuruluşun kapasitesinden daha fazla sayıda bu hizmetten yararlanmaktadır.

Tablo 43 Edirne Aile Ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne Bağlı Kuruluşlar

Kuruluşun Adı	Çalışan Sayısı	Kapasitesi	Kayıtlı Hizmet Alan Sayısı
İl Müdürlüğü	12	-	267
Kesan İlçe Müdürlüğü	4	-	54
80. Yıl Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi Müdürlüğü	5	40	42
Cocuk Sitesi Müdürlüğü	18	120	94
Erkek Yetistirme Yurdu Müdürlüğü	7	75	50
Huzurevi Müdürlüğü	15	110	110
Aile Danışma Merkezi	4	-	1677
Cocuk ve Gençlik Merkezi Müdürlüğü	2	-	65
Kaleiçi Toplum Merkezi	-	50	90
Menzilahir-Umurbey Toplum Merkezi	-	50	100
Yıldırım Toplum Merkezi	1	60	58
Kirishane Toplum Merkezi	-	60	58
Kadın Konukevi	1	-	35
İlk Kabul Mekânı	-	-	48
Cocukeyi	-	-	41

Kaynak: Edirne Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü

Edirne Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne bağlı kuruluşlarda toplamda 2.789 kişi hizmet almaktadır. Bu il müdürlüğünde genellikle hizmete ihtiyaç duyan kişilerin toplum merkezlerinin hizmetine talebi kuruluşların kapasitelerinin üstündedir.

Yoksulluğun şiddetini azaltan bir hizmet olan ve 2012 yılına kadar sosyal güvenlikten yoksun kişilerin faydalanabildiği yeşilkart uygulamasındaki yararlanıcı sayılarına Trakya Bölgesi bazında Tablo 44'den ulaşılabilir.

Tablo 44 Trakya Bölgesi Aktif İşlem Gören Yeşilkartlı Kişi Sayısı

İLLER (TR21)	2009	2010	2011
TEKİRDAĞ	41.772	41.112	38.751
EDİRNE	45.291	40.066	35.451
KIRKLARELİ	22.937	22.255	20.321
TOPLAM	110.000	103.433	94.523

Kaynak: SGK, http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler/aylik_istatistik_bilgileri

Tablo 44'den de görüleceği üzere 2011 yılında, Trakya Bölgesi'nde toplam 94.523 kişi yeşilkarttan yararlanmıştı. Tekirdağ'da bu sayı 38.751 kişi, Edirne'de 35.451 kişi, Kırklareli'nde 20.321 kişidir. 2009 yılından 2011 yılına kadar en fazla düşüşün yaklaşık 10.000 kişi ile Edirne'de olduğu gözlenmektedir. Toplamda incelendiğinde de, bölgedeki yeşilkart sahipliğinin yıllar itibariyle gitgide azaldığı görülmektedir. Bunun nedeni bölgedeki yoksulluk durumunun zamanla iyileşmesi veya sosyal politikalarındaki değişiklik olabilir.

Yaşlanan bir Türkiye'de ve Trakya Bölgesi'nde yaşlı nüfusun refahını artırmak için daha fazla sosyal hizmete ve sosyal yardıma gereksinim duyulması olağan bir durumdur. Ancak temel ihtiyaçlarını giderebilecekleri gelire sahip olmaları için verilen yaşlılık aylığı (65+) kişilerin aktif olarak ekonomik hayatta bulunamamalarının getirdiği olumsuz etkileri az da olsa azaltmaktadır. Trakya Bölgesi'nde yaşlılık (65+) aylığı alan kişi sayısı Tablo 45 yardımıyla incelenebilir.

Tablo 45 Trakya Bölgesi Yaşlı (65+) Aylığı Alan Kişi Sayısı

İLLER (TR21)	2009	2010	2011
TEKİRDAĞ	5.836	5.666	5.876
EDİRNE	6.056	6.031	5.608
KIRKLARELİ	4.145	4.149	3.895
TOPLAM	16.037	15.846	15.379

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu, www.sgk.gov.tr

Trakya Bölgesi'nde yaşlı kişi sayısında artış yaşanmasına rağmen 65 yaş ve üstü kişilere verilen yaşlı aylığından yararlanan kişi sayısında azalmalar görülmektedir. Bu sayı Tekirdağ ilinde artarken Edirne ve Kırklareli illerinde azalmıştır. Toplamda ise yaşlı aylığı alan kişi sayısı bölgede 2009-2011 yılları arasında 16.037 kişiden 15.379 kişiye düşmüştür.

Engelli aylığı da yoksulluğu bir miktar azaltan sosyal yardım şeklidir ancak daha önce de belirtildiği gibi bu tarz yardımlar bireylere sadece kısa vadede çözüm sunmaktadır. Uzun vadede bölgedeki engelli bireylerin insani bir şekilde yaşaması, yoksulluklarının azaltılması ve sosyalleşmeleri için ekonomik hayatın içerisine aktif bir şekilde dâhil olmaları sağlanmalıdır. Tablo 46, Trakya Bölgesi'ndeki engelli aylığı alan kişi sayılarını vermektedir.

Tablo 46 Trakya Bölgesi Engelli Aylığı Alan Kişi Sayısı

İLLER (TR21)	Yıllar	0-18 Yaş Altı Özürlüler (Özür Oranı %40 ve üstü)	Özürlü Aylığı (Özür Oranı %40-%69 arası)	Özürlü Aylığı (Özür Oranı %70 ve üstü)
TEKİRDAĞ	2009	156	1.056	1.105
	2010	213	1.211	1.299
	2011	230	1.498	1.543
EDİRNE	2009	147	1.253	985
	2010	172	1.416	1.146
	2011	189	1.495	1.219
KIRKLARELİ	2009	68	653	706
	2010	75	720	775
	2011	78	772	819

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu,

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/kurumsal/istatistikler/aylik_istatistik_bilgileri

Bölgede engelli aylığı alan kişi sayısı yıllara göre artış göstermiştir. Özellikle bu artış Tekirdağ ve Edirne de daha yüksek sayılarda olurken Kırklareli’nde daha azdır. Trakya Bölgesi’nde 2011 yılında toplamda 7.843 kişi engelli aylığı uygulamasından faydalanmıştır.

Trakya Bölgesi’nde yoksulluğu azaltabilecek, dezavantajlı ve etnik grupların sosyal yaşam standartlarını yükseltebilecek çalışmaların yapılması için Trakya Kalkınma Ajansı’nın 2014-2023 Bölge Planı dâhilinde “Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk İhtisas Komisyonu” kurulmuştur. Bu komisyonda bölgenin farklı yerlerinden ve farklı kurumlarından gelen gönüllü birçok kişi ile yoğun toplantılar yapılmıştır. Toplantılara katılan herkesin temel amacı Trakya Bölgesi’nde yoksulluğun ve yoksunluğun şiddetini azaltmaktır ve bunun içinde komisyon üyeleri bölgenin sosyal hizmetler ve yoksulluk konusunda sorunlarını belirlemiş ve daha yaşanılabilir bir Trakya için çözüm önerileri sunmuşlardır.

2. GZFT ANALİZİ VE REKABET GÜCÜ DEĞERLENDİRMESİ

Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk İhtisas Komisyonu üyeleri ile yapılan uzun süreli çalışmalarda bölgenin sorunları tespit edilmeye çalışılmış, bölgenin bu konuda güçlü ve zayıf yönleri ortaya konulmuş, buna istinaden fırsatlar ve tehditler de değerlendirme içerisine alınmıştır.

Toplantılar sonucunda ortaya çıkan ortak görüşlerden, eğitim ve gelir seviyesinin yüksek olması, ailelerin bilinçli olması, üç tane üniversitenin bulunması gibi faktörler bölgenin güçlü yanları olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra bölgede sanayi üretiminin yoğun olması yoksulluğun çözümlerinden biri olan istihdam yaratma sürecinde avantaj yaratacaktır.

Bölgede merkezi ve yerel yönetimler arasında koordinasyonun tam sağlanamaması, mesleki eğitimlerin yetersiz ve süreksiz olması, dezavantajlı grupların istihdamındaki eksiklikler ve sanayi bölgesi olmasına rağmen iş imkânlarının belli kesimlerde yoğunlaşması zayıf yönler içerisinde değerlendirilmiştir.

Bunlara ek olarak, Trakya Bölgesi'nin Avrupa'ya geçiş noktasında bulunması, İstanbul'a yakın olması, Tekirdağ'ın büyük şehir belediyesi olması, turizm sektörünün canlandırılabilir, gelişime açık ve gelir elde edilebilir bir durumda olması ise fırsat yaratan durumlar olarak gösterilmiştir.

İç göçün ve dış göçün yüksek oranlarda yaşandığı bir bölge olması ancak göç edenlerin eğitim seviyesinin genelde düşük olması bir sorun olarak görülmektedir. Ayrıca deprem bölgesi olması, bölgede nüfusun giderek yaşlanması, nüfusun dağılımının dengesiz olması ise tehdit olarak algılanmaktadır.

Trakya Bölgesi'nin fiziki ve sosyal anlamda daha yaşanılabilir, Roman vatandaşlar gibi etnik grupların ve diğer dezavantajlı grupların fırsat eşitliğine sahip olduğu, insan haklarına saygı duyulan, toplumsal bilincin arttığı, duyarlı ve yardımsever insanların yaşadığı, ihtiyaç hisseden herkese hizmetlerin doğru şekilde aktarıldığı, yoksullukların azaldığı bir bölge olması arzu edilmektedir.

Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk Komisyonu üyelerinin toplantı çalışmaları sonucunda ortaya çıkan GZFT analizi aşağıda verilmektedir.

Tablo 47 Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk Özel İhtisas Komisyonu Toplantı Sonuçları, GZFT Analizi, Güçlü Yönler

Güçlü Yönler	
• Trakya'da eğitim seviyesinin yüksek olması	• Engellilere yönelik yaklaşımın iyileşmesi
• Ekonomik durumun genel anlamda iyi olması	• Yerel yönetimlerin dezavantajlı gruplara yönelik çalışmalar yapması
• Ailelerin bilinçli olması	• Bölgede üç tane üniversitenin olması
• Cinsiyet ayrımının olmaması	• Genç dinamik ve üretken nüfusun bulunması
• Ulaşım sıkıntısının olmaması	• Sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliğin yüksek
• Tarımsal alanların genişliği ve verimliliği	

• Sanayi bölgesi olması	olması
• Çok kültürlülük	

Tablo 48 Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk Özel İhtisas Komisyonu Toplantı Sonuçları, GZFT Analizi, Zayıf Yönler

Zayıf Yönler	
• Bireyselliğin yüksek olması	• Mesleki kursların sürdürülebilirliğinin olmaması
• Yoksullar arasındaki örgütlenme eksikliği	• Etnik gruplara karşı önyargının bulunması
• Mesleki eğitimlerin yetersizliği	• Kadın konukevi ve huzurevlerinin yetersizliği
• Engelli vatandaşların uygun eğitime ulaşamaması	• Dezavantajlı grupların istihdamındaki eksiklikler
• Kamu ve özel kurumların iletişiminin eksik olması	• Sokakta yaşayanların barınma yerlerinin olmaması
• Merkezi ve yerel yönetimler arasında işbirliğinin yetersiz olması	• İş imkânlarının belli bölgelerde toplanması
• Sosyal hizmetlerin gerçekten gereksinim içinde olan bireylere tam anlamıyla sağlanamaması	• Bölgenin sosyal risk haritasının olmaması

Tablo 49 Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk Özel İhtisas Komisyonu Toplantı Sonuçları, GZFT Analizi, Fırsatlar

Fırsatlar	
• Sınır ötesi AB programlarından yararlanacak konumda olması	• Avrupa'ya geçiş noktası olması
• Balkan ülkeleri ile ortak çalışma alanlarının fazlalığı	• Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek komşu illerinin bulunması
• İstanbul'a yakın olması	• Sahil kentlerinin varlığı nedeniyle turizm sektörünün gelişime açık olması
• Tekirdağ'ın büyük şehir belediyesi olması	• Sağlık turizminin kullanılabilir olması

Tablo 50 Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk Özel İhtisas Komisyonu Toplantı Sonuçları, GZFT Analizi, Zayıf Yönler

Tehditler

• Deprem bölgesi olması• Dış göç alması• Yapılan faaliyetlere; kamu, özel sektör, yerel yönetimler, üniversiteler, STK'lar ve halkın sahip çıkmaması• Yaşlı nüfusun giderek artması	• İç göç nedeniyle tarımsal alanda çalışacak kişi sayısının azalması• Ailesini kaybedip kimsesiz kalan engellilerin yaşam alanlarının olmaması• Nüfus dağılımının dengesizliği

3. PLAN DÖNEMİ PERSPEKTİFİ

3.1. Bölge Planında Sosyal Hizmetler Ve Yoksulluk Vizyonu

Trakya Bölgesi'nde her ne kadar Türkiye ortalamasına oranla kişi başına düşen milli gelir yüksek olsa da, en zengin ülkelerde bile gelir dağılımının adaletsizliği nedeniyle yoksulluk nasıl var oluyorsa Trakya Bölgesi'nde de belli bölgelerde yoğunlaşmış bir şekilde yoksulluk bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bölgede etnik gruplardan Romanların, Türkiye geneline göre yoğun bir şekilde yerleşik durumda olması ve onların eğitim ve sağlık hizmetlerine ulaşımındaki sorunları da dikkate alınmalıdır. Ayrıca engellilerin önünde bir engel olarak bulunan eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolay olmaması, istihdam ve barınma problemleri de yaşamaları sosyal hizmet anlamında eksiklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dezavantajlı gruplar içerisinde yer alan kadınlar, yaşlılar ve çocuklar için de sosyal hizmet yerinde ve zamanında ulaştırılmalıdır. Yaşlıların ihtiyaç duyduklarında yaşlı hizmeti alabilmesini sağlamak, çocukların yoksulluk durumundan en az derecede etkilenmeleri için çaba göstermek gerekmektedir. Bunların yanı sıra bölgedeki kadınlar genelde işgücüne katılmak yerine ev işleri ile meşgul olmayı tercih etse de işgücüne dâhil olmak isteyen kadınların ekonomik hayatın içine aktif bir şekilde girebilmesi için bölgede çalışmalar yapılmalıdır.

Herkesin genel yaşam standartlarında yaşama hakkı olduğu gibi; eğitime, sağlık hizmetlerine ve sosyal aktivitelere de kolay erişebilme hakkının olduğu unutulmamalıdır. Sosyal hizmete ihtiyaç duyan her birey Trakya Bölgesi'nde insan onura yakışır şekilde hizmete ulaşmalıdır. Yoksul veya dezavantajlı olmaları nedeniyle sosyal dışlanma yaşayan bireylerin ekonomik ve sosyal hayatın içerisine dâhil edilebilmesi için istihdam olanaklarının artırıldığı, sosyal

refahın yükseltildiği, emeğin her alanda paylaşılabilirdiği, bireylerin farklılıklarının değil benzerliklerinin farkında olunduğu, yardımsever bir toplum oluşturulmalıdır.

Bu düşünce temel alınarak; TR21 Trakya Bölge Planı (2014-2023) çerçevesinde oluşturulan “Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk Komisyonu” için bölgedeki kamu, özel ve Sivil Toplum Kuruluşları’ndan farklı meslek gruplarına mensup kişilerin özverili katılımıyla gerçekleştirilen 21-22 Şubat 2013 ve 14 Mayıs 2013 tarihlerindeki toplantılarında “Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk” ile ilgili üç tane vizyon cümlesi belirlenmiştir.

Vizyon cümlesi 1: ***Emeğin, sevginin, huzurun paylaşılacağı, mutlu, modern ve ulaşılabilir bir Trakya.***

Vizyon cümlesi 2: ***Sosyal refahı yüksek, toplumsal değerlerine duyarlı, benzerliklerinin farkında olan, erişilebilir sosyal hizmetlere sahip öncü bir Trakya.***

Vizyon cümlesi 3: ***Eğitilmiş, bilinçli, paylaşımcı, duyarlı, insan haklarına saygılı, fırsat eşitliğini gözetilen, yardımsever olan ve sevgi yoksunu olmayan toplumda yoksulluğun barınmadığı bir Trakya.***

3.2. Bölge Planı Hedefleri, Hedeflere Yönelik Stratejiler Ve Faaliyetler

Bu bölüm TR21 Trakya Bölgesi’nin “Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk” konusunda belirlenen vizyon cümleleri çerçevesinde hedefler, stratejiler ve faaliyetler konusunda toplantılara katılan herkesin düşüncelerini içermektedir. Yaşam kalitesinin herkes için yükseltilebileceği, bölgede yaşayan bireylerin sosyal hizmete ulaşmadaki farklılıklarının ortadan kaldırılabilirdiği, yardımseverlik ve paylaşımcılık gibi toplumsal değerlerin korunabilirdiği ve güçlendirilebileceği bir bölge için 5 tane hedef belirlenmiş, her bir hedef için stratejiler ve faaliyetler ortaya konmuştur.

3.2.1. Hedef 1: Sosyal hizmetlerin daha etkili bir işleyişe kavuşturulması için gerekli düzenlemelerin ve yeniliklerin yapılması

Sosyal hizmetlere ihtiyacı olan bireylerin tespit edilmesi için çalışmaların yapılması gerekmektedir. Ayrıca yardım çeşidinin de iyi analiz edilmesi uygun olacaktır. İhtiyaç sahibini belirleme ve yardımların tahsis edilmesi konusunda bir komisyon oluşturulabilir. Kamu kurumlarından, özel sektörden, sivil toplum kuruluşlarından her bölgeden ve

birimlerden birer temsilci seçilerek bu komisyon oluşturulabilir. Buna ek olarak; yoksul olan bölgelerin, engelli bireylerin sayılarının, bakıma ihtiyacı olan çocukların araştırılıp raporlanacağı bir bölgesel sosyal risk haritasının çıkarılması da sosyal hizmetin doğru kişiye doğru zamanda gitmesine yardımcı olacaktır.

4.2.1.1. Strateji 1: Özel ihtimam gereken bireylerin sorunlarına çözümler üretmek için bölgedeki tüm kurum ve kuruluşların işbirliğinin sağlanması

Kamu kurum ve kuruluşlar, özel kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları tarafından oluşacak her ilden veya bölgelerden temsilcilerin olduğu bir komisyonun kurulması özel ihtimam gerektiren bireylerin sorunlarına hızlı çözüm bulunmasını sağlayacaktır.

Faaliyetler:

- a) Alanında faaliyet gösteren kurum, kuruluş ve STK'lardan temsilcilerin katılımının sağlandığı komisyonun oluşturulması
- b) Özel ihtimam gerektiren gruplara yönelik koordinasyon merkezlerinin oluşturulması

4.2.1.2. Strateji 2: Bölgesel sosyal risk haritasının çıkartılması

Sosyal risk haritası sayesinde demografik ve ekonomik verilerin bölgesel dağılımı görülmüş olacaktır. Sosyal risk haritasının çıkarılmasıyla; yoksul bölgelerin belirlenmesi, yaşlı nüfus gibi dezavantajlı grupların daha çok hangi bölgede yoğunlaştığının görülmesi veya özel ihtimam gerektiren bireylerin sayısının belirlenmesi gibi çalışmalar sosyal hizmetin gerçekten ihtiyacı olan kişilere kısa zamanda ve doğru bir şekilde ulaştırılmasını sağlayacaktır.

Faaliyetler:

- a) Sosyal risk haritasının belirlenmesine yönelik bir anket oluşturulmalı anket sonuçları değerlendirilmesi (Anketlerin hazırlanmasında ve uygulanmasında üniversitelerle işbirliği sağlanmalıdır.)
- b) STK, SGK, Milli Eğitim Müdürlüğü, Sağlık Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü gibi kurumların işbirliği ile bölgenin istatistikî verilerinin çıkarılması

4.2.1.3. Strateji 3: Engellilerin eğitime ulaşılabilirliğinin sağlanması ve sosyal hayatlarını rahat yaşayabilmeleri için engellerin kaldırılması

Engellilerin eğitim ve sağlık hizmetlerine kolay ulaşılabilirliğinin sağlanması gerekir. Ayrıca sosyal hayatlarında yani sokağa çıktıklarında kendilerine engel yaratan durumların ortadan kaldırılması için çevre düzenlemelerinin tamamlanması gerekmektedir.

Faaliyetler:

- a) Şehir planlamasının engellilere yönelik tamamlanması
- b) Kamu kurum ve kuruluşların engellilerin hizmete erişilebilirliğine yönelik çalışmalarının tamamlanması
- c) Aynı bölgedeki engellilerin tespiti ve sınıflandırılması
- d) Engel sınıflarının ayrımı sonucunda özel eğitim pilot bölgesi çalışmasının yapılması ve bu bölgelere ulaşımın sağlanması
- e) Denetim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve yaptırım uygulanması

4.2.1.4. Strateji 4: Sosyal hizmetler alanındaki yasal mevzuatların düzenlenmesi

Ülkemizde sosyal hizmet alanında çalışmalar yapılırsa da hala düzeltilmesi gereken bazı konular vardır. İşletmelerin %3 engelli istihdam zorunluluğunun yerine getirilmesi için denetlemelerin yapılması gerekmektedir. Engelli bireylerin istihdam oranlarının artması için ÖMSS atamaları ile ilgili düzenlemelerin yapılması iyi olacaktır.

Faaliyetler:

- a) Engellilere yönelik ÖMSS sınav atamalarına ilişkin yeniden düzenleme yapılması
- b) Kamu kurum ve kuruluşlardaki %3 istihdam zorunluluğunun denetlenmesi ve bu oranın %5'e çıkarılması
- c) Evde bakım ücretlerinin ödenmesine dair mevzuattaki özür oranının %50'den %45'e düşürülmesi

3.2.2. Hedef 2: Bölgenin toplumsal kalkınmasını sağlamak

Bölgenin toplumsal kalkınmasının sağlanması için ekonomik, sosyal ve kültürel anlamda çalışmalar yapılması gerekmektedir. Ekonomik gelişme için deniz turizmi, kırsal alan

turizmi kullanılabilir. Turizminin canlandırılması istihdam yaratıcı ve bölge ekonomisine gelir sağlayıcı bir çalışma olacaktır. Ayrıca işgücüne dâhil olmayan kişilere, hibe fonları ve mikro krediler hakkında bilgi verilmelidir. Park alanlarının, yürüyüş alanlarının yapılması veya artırılması, gençlik ve çocuk merkezlerinin kurulması ise sosyal anlamda katkı sağlayacaktır. Yoksul bireylerin sağlık hizmetine kolay ulaşmaları için çalışmalar yapılmalıdır.

4.2.2.1. Strateji 1: Trakya Bölgesi'ndeki turizm potansiyelinin geliştirilmesi

Bölgede deniz turizminin ve kırsal alan turizminin geliştirilmesi istihdam olanaklarının artırılması için önemli bir gelişmedir.

Faaliyetler:

- a) Kıyı bölgesine katkı sağlayacak şekilde turizmin geliştirilmesi Ör: İstanbul-Tekirdağ deniz otobüsü ve tur programları
- b) Kırsal turizm tesislerinin artırılması
- c) Kıyı kentlerinde balıkçılığın geliştirilmesi

4.2.2.2. Strateji 2: Sportif alan ve parkların artırılması

Her mevsim kullanılacak spor alanlarının oluşturulması, kapalı spor salonlarının sayısının artırılması ve bu alanların herkes tarafından kullanılmasını sağlamak çocuk, genç, yaşlı veya engelli bireylerin sosyalleşmesine yardımcı olacaktır.

Faaliyetler:

- a) Mesire alanlarının canlandırılması
- b) İmar planı yapılırken spor tesislerinin belediyeler tarafından dikkate alınarak altyapının oluşturulması
- c) Çocukların, ailelerin ve engellilerin gidebileceği doğal yeşil alanların oluşturulması

4.2.2.3. Strateji 3: Sosyal hizmete ihtiyacı olan grupların sosyal faaliyet alanlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması

Gençlik ve çocuk merkezinin bölgelerde yaygınlaştırılması, bu merkezlerde tiyatro eğitiminin, müzik eğitiminin, halk oyunları eğitimlerinin verilmesi özellikle yoksul aile çocuklarının kendine güvenlerinin artırılması için önemli bir çalışmadır.

Faaliyetler:

- a) Yerleşim birimlerinde gençlik merkezinin kurulması

4.2.2.4. Strateji 4: Bölgenin uluslararası hibe fonlarından ve mikro kredilerden daha fazla faydalanmasının sağlanması

İşgücüne katılmak isteyen ama gerekli finansmanı bulamayan veya cesareti olmayan kadınların, yaşlıların, engelli veya etnik kökenli bireylerin iş hayatına atılabilmeleri için desteklenmesi gerekmektedir. Bunun için hibe fonları ve mikrofinansman konusunda bölge bilgilendirilmeli ve bireyler cesaretlendirilmelidir.

Faaliyetler:

- a) İl bazında merkezi proje ofislerinin kurulması ve kurumlar arası koordinasyon birimlerinin oluşturulması
- b) Mikrokredi konusunda il bazında merkezi bir birimin oluşturulması

4.2.2.5. Strateji 5: Önleyici ve koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması

Farklı sağlık sorunları ile ilgili bireyler seminer yöntemiyle bilgilendirilebilir ve bu seminerlerin düzenli yapılması hedefe ulaşmayı kolaylaştırır. Ayrıca yoksul bireylerin sağlık taramalarından geçmediğini düşünerek özellikle okullarda sağlık taramalarının düzenli bir şekilde yapılması çocukların yoksunluğunu hafifletecektir.

Faaliyetler:

- a) Sağlık taramalarının yaygınlaştırılması ve sürekli hale getirilmesi, verilerin değerlendirilmesi
- b) Yaygın hastalıkların ne olduğu ile ilgili seminerlerin yapılarak halkın bilinçlendirilmesi
- c) Okullarda belli aralıklarla sağlık taramasının yapılması
- d) Fiziki aktivite ve beslenme konusunda çocukların ve gençlerin bilgilendirilmesi
- e) Aşuların düzenli yapılması ile ilgili çalışmaların yapılması

- f) Koruyucu ve önleyici ruh sağlığı hizmetleri ile ilgili birimlerin oluşturulması ve eğitimlerin verilmesi
- g) AMATEM veya UMATEM merkezinin bölgede kurulması

3.2.3. Hedef 3: Sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan bireylerin istihdamına yönelik çalışmaların artırılması

Sosyal hizmetlerin genel olarak sosyal yardımlara yönelik geliştirilmiş olması sorunların kaynağıdır denilebilir. Aslında çalışabilecek kişilerin istihdama yönlendirilmesi gerekir. Dezavantajlı gruplara, bazı yardımların hazır sunulmasından ziyade bireylerin üretime katılmasına olanak sağlanması gerekmektedir. Nitelikli iş ve nitelikli eleman zihniyetinin yerleşmesi ve çalışmaların ona göre yapılması istihdamı artıracaktır. Sosyal hizmete ihtiyacı olan yoksul bireylerin çalışması teşvik edilmelidir. Her birey kendi uzman olduğu alanda iş alanını yaratabilir. Örneğin, güzel yemek yapan kadınların ev yemeği yapıp satmasına olanak tanınması gibi...

4.2.3.1. Strateji 1: Çalışma alanında kalifiye elemanların sayısının artırılması ve iş bulma ve yerleştirme programlarına ağırlık verilmesi
Kalifiye eleman ihtiyacının belirlenebilmesi, meslek kurslarının bu alanda açılmasına neden olacaktır. Böylece meslek kursları iş garantili duruma geçeceğinden, bireyler kurslara katılım ve devam konusunda taleplerini artıracaktır.

Faaliyetler:

- a) İhtiyaç duyulan kalifiye eleman analizinin yapılması (Sanayi ve Ticaret Odaları, Üniversiteler işbirliği ile...)
- b) Analiz sonuçlarına göre eğitim programı ve kurslar düzenlenmesi

4.2.3.2. Strateji 2: Bölgedeki işgücünün harekete geçirilmesi

İşgücünün harekete geçirilmesi, bireysel iş alanının yaratılması için imkânların artırılmasıyla ilgilidir.

Faaliyetler:

- a) Yaşlıların işgücünün harekete geçirilmesi ile ilgili faaliyetlerin artırılması (Ör: el becerileri ile ilgili faaliyetler)
- b) Cezaevindeki hükümlülerin el becerilerini sunma ve satış yapma imkânının verilmesi
- c) Ev hanımlarına AVM'lerde veya belediyelerin göstereceği yerlerde pazarlar kurulması ve satış yapılmasına imkân verilmesi
- d) Çocuk bakıcılığı için ev kadınlarının özendirilmesi, eğitim ve sertifikaların verilmesi
- e) Ev hanımlarının yaptıkları yemeklerin satılma imkânının verilmesi
- f) Köy kadınlarının organik ürünler üretmesi için teşvik edilmesi, eğitimin verilmesi, pazarların kurulması (Tarım İl Müdürlüğü denetim yapabilir ve standart belirleyebilir)
- g) Yetiştirme yurtlarında kalan çocuklara yaşlarına göre mesleki kursların verilmesi
- h) Üniversite öğrencilerine yarı zamanlı iş imkânlarının sunulması

4.2.3.3. Strateji 3: İş garantisi olan meslek kurslarının bölgede artırılması

Bölgeye uygun meslek kurslarının açılması ve bu kursların iş garantisi vermesi önemlidir. Özellikle bölgede gelişebilir bir alan olan turizm hizmetleri ile ilgili kurslar açılabilir.

Faaliyetler:

- a) İŞKUR tarafından iş garantili kursların verilmesi ve artırılması
- b) Turizm konusunda potansiyelin değerlendirilip bu konuda meslek kurslarının verilmesi
- c) Geri dönüşüm sektörünün iş potansiyeli yaratmak için kullanılması ve buna yönelik kursların düzenlenmesi

3.2.4. Hedef 4: Toplumda sosyal hizmet bilincinin artırılması

Sosyal hizmet sadece devlet tarafından değil bireyler tarafından da verilebilir. Devletin sosyal hizmet çalışmaları bölgede duyurulmalı ve bunun için yazılı veya görsel medya kullanılmalıdır. Engellilik durumu ile ilgili erken farkındalık çalışmalarının yapılması ise bireylerin sosyal hizmete ihtiyaç duyma oranlarını azaltabilir.

4.2.4.1. Strateji 1: Koruyucu aile bilincinin yaygınlaştırılması

Koruyucu aile bilincinin yaygınlaştırılması yuvalarda yaşayan çocukların aile sıcaklığını yaşaması için önemlidir.

Faaliyetler:

- a) Yazılı ve görsel medya kullanılarak koruyucu aile kavramıyla ilgili iyi örneklerin sunulması
- b) Koruyucu aile kavramı ile ilgili sempozyum, konferans veya panel düzenlenmesi
- c) Toplumda koruyucu aile bilinci konusunda yoğun ve düzenli bir şekilde eğitimlerin verilmesi

4.2.4.2. Strateji 2: Engellilik ile ilgili erken farkındalık yaratılması, aile ve toplumda bilincin geliştirilmesi

Engellilik durumunun ortaya çıkış nedenleri veya önleyici faaliyetleri bölgede eğitimlerle anlatılmalıdır. Bu konu için kamu kuruluşlarında alanında uzman kişiler istihdam edilmelidir.

Faaliyetler:

- a) Evlilik öncesinde aile olma, çocuk yetiştirme eğitimleri gibi bilgilerin verilmesi ve eğitimlerin yapılması
- b) Görsel ve yazılı basın kullanarak engellilik ile ilgili erken farkındalık yaratan programların sayısının artırılması
- c) Alanında uzman kişiler tarafından sempozyum, konferans veya panellerin düzenlenmesi
- d) Engellilik ile ilgili tiyatro oyunlarının yazılması ve sahnelenmesi
- e) Evlilik, aile olma, çocuk gelişimi, engellilik v.b. ile ilgili danışmanlık birimlerinin kurulması ve alanında uzman kişilerin buralarda istihdam edilmesi
- f) Konu ile ilgili telefon hatlarının kurulması
- g) Konu ile ilgili hizmet içi eğitimin zorunlu tutulması

4.2.4.3. Strateji 3: Koruyucu, önleyici eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesi

Bu tür danışmanlık hizmetleri bireylerin sağlık problemlerinin ortaya çıkmasını önler veya geciktirir.

Faaliyetler:

- a) Sağlıklı yaşlanma ile ilgili eğitimlerin verilmesi, sağlık ocaklarında birimlerin oluşturulması
- b) Hamilelere yönelik koruyucu ve önleyici eğitimlerin verilmesi
- c) Sosyal hizmete ihtiyacı olan bireylere birebir danışmanlık yapacak birimlerin oluşturulması
- d) Sosyal hizmetlerin bilişim ağıyla birbirine bağlanması, görünümün toplu sağlanmış olması ve denetimin sağlanması
- e) Danışmanlık hizmetleri verecek personel seçiminde alanında uzman kişilerin seçilmesi ve istihdamının sağlanması (Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri ile üniversitelerin işbirliği)

3.2.5. Hedef 5: Ailevi, toplumsal ve insani değerlerin bölgede korunması ve geliştirilmesi
Aile kavramı bir toplumu ayakta tutabilecek önemli kavramlardan biridir. Aile değerlerinin korunması ve geliştirilmesi, toplumun yardımseverliliğini, sosyal sorumluluğunu, paylaşımcılığını ve ihtiyaç sahiplerine aileler yardımıyla kolay ulaşabilmeyi sağlayacaktır.

4.2.5.1. Strateji 1: Aile değerlerinin korunması ve geliştirilmesi**Faaliyetler:**

- a) Aile değerlerine yönelik milli eğitim müfredatında düzenlemelerin yapılması
- b) Mahallelerde aile değerlerinin korunmasına yönelik görsel eğitimlerin verilmesi
- c) Aile değerlerinin korunması ve geliştirilmesine yönelik farklı olan uzmanlardan birebir eğitimlerin verilmesi (Ör: din görevlisi)
- d) Bölgede ailelerin bir araya gelebileceği sosyal organizasyonların yapılması
- e) İl genelinde kardeş aile projesinin geliştirilmesi
- f) Ulusal radyolarda veya televizyonlarda konuyla ilgili programların hazırlanması

4.2.5.2. Strateji 2: Toplumda ve çeşitli kuruluşlarda yardımsever ve paylaşımcı olma bilincinin artırılması

Faaliyetler:

- a) Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda yardımsever ve paylaşımcı olma bilincinin artırılması için organizasyonların düzenlenmesi (Ör: Kardeş-kardeşe v.b.g.)

4.3 HEDEFLERE ULAŞABİLMEK İÇİN YAPILABİLECEK ARAŞTIRMA

ÖNERİLERİ

- 1- Roman vatandaşların öğrenim durumlarını etkileyen etmenlerin araştırılması
- 2- Roman vatandaşların iş durumlarını etkileyen etmenlerin araştırılması
- 3- Toplumda koruyucu aile konusundaki bilgi düzeyinin belirlenmesi
- 4- Toplumda engellilik ve engelliliğin önlenmesi ile ilgili bilgi düzeyinin belirlenmesi
- 5- Sosyal hizmete ihtiyacı olan grupların yaşam kalitelerinin incelenmesi (WHO Yaşam Kalitesi Ölçeği)
- 6- Engelli çocuğa sahip ailelerin sosyal destek ağlarının incelenmesi
- 7- Çalışabilecek yoksul nüfusun belirlenmesi
- 8- İş garantili meslek kurslarının araştırılması
- 9- Geri dönüşüm sektöründe maddi kazançların araştırılması
- 10- Turizm potansiyelinin artırılacağı alanların araştırılması
- 11- Kalifiye eleman analizinin yapılması
- 12- Sosyal hizmetlerden yararlanmayan engelli bireylerin tespit çalışmasının yapılması
- 13- Özel ihtimam gerektiren grupların istihdam edilebileceği alanların tespit edilmesi

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Geçmiş dönemlerde yaşanan ekonomik krizler, işsizlik oranlarının yüksek olması, doğal kaynakların etkin bir şekilde kullanılmaması, sağlık sistemlerindeki eksiklikler, eğitim seviyesindeki düşüklükler yoksullukların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yoksulluk mutlak ve göreceli yoksulluk olarak ayrılabilir. Mutlak yoksulluk, günde \$1-2 dolar arasında geçimini sağlamaya çalışan bireylerin karşılaştığı bir yoksulluk türüdür. Göreceli yoksulluk ise, ülkeden ülkeye veya bölgeden bölgeye değişebilir. Bölgede ortalama gelire sahip kişilerin geliri kadar gelir elde edilememesi durumu olarak tanımlanabilir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından her yıl İnsani Gelişme Raporu yayınlanmaktadır. Bu rapor, yoksulluk kavramını sadece gelire ölçmemektedir. Bir ülkenin gelişmişlik durumu incelenirken; ülkedeki okul eğitim süresi, erkek ve kadın nüfusun okula devam etme oranları, yaşam süresi beklentisi, sağlık ve eğitim hizmetlerinin GSYH içindeki payları, bebek ölüm oranları, temiz suya erişim oranı gibi değerleri de araştırma kapsamına almaktadır.

2011 ve 2012 yılları için hazırlanan raporlarda insani gelişmişlik düzeyi en yüksek olan ülke Norveç'tir. 2012 yılında Norveç'i, Avustralya, ABD ve Hollanda insani gelişmişlik düzeyi açısından takip etmektedirler. Bu dört ülkenin; kadınların ve erkeklerin hem ilköğretim hem de ortaöğretim okuma oranlarının %90'ların üzerinde olması, eğitim ve sağlık harcamalarının GSYH içindeki paylarının yüksek olması, doğumda yaşam süresi beklentilerinin 80 yılın üzerinde olması, ortalama eğitim sürelerinin 10 yıl üzerinde olması gibi verilerle ortak özellik taşıdıkları görülmektedir.

İnsani gelişmişlik endeksi açısından Türkiye ise 90. sırada yer almaktadır. Türkiye'nin üst sıralarında Ekvator (89. sırada), Jamaika (86. sırada), Azerbaycan (82. sırada) gibi ülkeler yer almaktadır. Türkiye'den daha az insani gelişme endeksine sahip olan ülkeler ise, Kolombiya (91. sırada), Sri Lanka (92. sırada), Cezayir (93. sırada)'dır. Türkiye 0,722 değerindeki insani gelişme endeksi ile AB ortalaması olan 0,864'lük oranın altında kalmıştır. Rapora göre Türkiye'de, doğumda yaşam süresi beklentisi 74.2 yıl, yıllık ortalama eğitim süresi 6.5 yıl, beklenen eğitim yılı 12.9 yıldır. 2006-2010 yılları arasında 25 yaş ve üstündeki kişilerde en az ortaöğretim gören kadınların oranı %26,7 ve erkeklerin oranı %42,4'tür.

Yoksulluk sadece az gelir elde edilmesi değil aynı zamanda ülkede elde edilen milli gelirin dağıtılmasıyla da ilgilidir. Gelir dağılımını ölçmekte en çok kullanılan Gini katsayısı 0 (sıfır) ile 1 arasında değer almaktadır. 0 (sıfır) mutlak eşitliği 1 ise mutlak eşitsizliği göstermektedir. Katsayının 1'e yaklaşması gelir dağılımında eşitsizliğin arttığını, 0'a yaklaşması ise gelir dağılımında eşitliğe doğru yaklaşıldığını gösterir. 2012 yılında en iyi Gini katsayısına sahip olan ülkeler arasında, İsveç (0,25), Norveç (0,258), Slovakya (0,26) ve Finlandiya (0,269) bulunmaktadır. Gini katsayısının en kötü olduğu yani gelir dağılımının en eşitsiz olduğu ülkeler ise Seyşeller (0,658), Komor (0,643), Namibya (0,639) ve Mikronezya (0,611)'dir. Türkiye'nin Gini katsayısı ise 0,383'tür.

Yoksulluk en fazla kadınları, çocukları, yaşlıları ve engelli kişileri etkilemektedir. Çocuk yoksulluk oranlarına göre, nüfusunda en fazla çocuk yoksulu barındıran OECD ülkelerinden ilk ikisi Meksika ve Romanya'dır. Meksika'nın çocuk yoksulluk oranı %25,8 ve Romanya'nın çocuk yoksulluk oranı % 25,5'dir. Türkiye ise 2008 yılı verilerine göre %23,5 ile üçüncü sıradadır. Çocuklar yoksulluklarını genelde ücretli veya ücretsiz çalışarak gidermeye çalışmaktadırlar. Ancak küçüçük bedenleri ile ailelerine yardımcı olmaya çalışırken çocukluklarını yaşayamamaktadırlar.

Çocuk işçiliğinin en fazla görüldüğü ülkeler ise Güney Asya ve Afrika ülkeleridir. Örneğin, Etiyopya'da çocukların %26,1'i ve Senegal'de çocukların %17,4'ü çalışmaktadır. Çocukların çoğu ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta ve tarım sektöründe istihdam edilmektedirler. Türkiye'de ise 2006-2012 yılları arasında 6-17 yaş arasındaki çocuklarda çalışan çocuk sayısında artış bulunmaktadır. Çocuklarımızın çoğu ev işlerinde faaliyet göstermektedir. Kent ve kırsal ayrımına baktığımızda ise kırsalda yaşayan çocukların kentte yaşayan çocuklardan daha yoksul olduğu ve daha çok çalıştığı görülmektedir.

Kadın yoksulluğunu anlamak için işgücü piyasalarında istihdam edilme durumları bize yardımcı olmaktadır. Kadın istihdam oranlarının düşük olması, kadının ekonomik olarak erkeğe bağımlılığını da artırmaktadır. Dünya Bankası'nın verilerine göre, 2011 yılında kadınların işgücüne katılma oranının en yüksek olduğu ülke %86 ile Ruanda'dır ve işgücüne katılan kadınların tamamı istihdam edilmektedir. Kadınlarda işgücüne katılma ve istihdam oranlarının en düşük olduğu ülkeler arasında Suriye, Irak, Suudi Arabistan gibi ülkeler bulunmaktadır. Avrupa ülkelerinde kadınların işgücüne katılma oranı %50 civarındadır. Türkiye'de kadınların işgücüne katılma oranı 2012 yılında %29,5 ve istihdam oranı %26,3'tür. Trakya Bölgesi'nde ise 2012 yılı için bu oranlar sırasıyla %34,2 ve %30,2 olarak gerçekleşmiştir. Trakya Bölgesi'ndeki kadınların işgücüne katılma ve istihdam oranları her ne kadar Türkiye ortalamasının üstünde olsa da çok düşük olduğu kabul edilmelidir. Bu oranlar bölgede her 100 kadından 30'unun çalıştığını ve gelir elde ettiğini göstermektedir. Gerçi istihdam edilen kadınların çoğunun hem Türkiye ortalamasında hem de Trakya Bölgesi'nde ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı düşünüldüğünde istihdam oranlarının yoksulluğu belirlemede yeterli olmayacağı da açık olarak ortaya çıkmaktadır.

Yaşlılık döneminde refah seviyesinin düşmesinin ve yaşlı yoksul sayısının artmasının en önemli nedeni; bireylerin aktif çalışma hayatlarında sosyal güvencelerine dikkat etmemeleri yani kayıtdışı istihdama hayır dememeleridir. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerde tasarruf oranlarının düşük olması yani yaşlılık dönemi için birikim yapamaması veya birikim yapacak gelirin elde edilememesi ise yaşlılık yoksulluğunu artırmaktadır. OECD ülkeleri arasında, 2000 yılı için yaşlı yoksulluk oranı en yüksek olan ülkeler %45,1 ile Kore ve %39,2 ile Avustralya olurken en düşük olan ülke %1,7 ile Hollanda'dır. OECD verilerine göre 2000 yılında Türkiye'nin yaşlı yoksulluk oranı %13,7'dir. 2011 yılı TÜİK verilerine göre ise Türkiye'de yaşlı yoksulluk oranı %17'dir. Erkek yaşlıların yoksulluk oranı %15,9 iken kadın yaşlıların yoksulluk oranı %17,9'dur.

Engelli bireyler için yoksulluk olgusunu iki taraflı düşünmek gerekir. Engelli birey hem engeli nedeniyle istihdam edilmemekte hem de yoksulluk engellilik durumunu ortaya çıkarabilmektedir. Zor ve tehlikeli işlerde çalışma, sağlık hizmetinden yeteri kadar yararlanamama, engellilik konusunda tam bilgiye sahip olamama gibi durumlar yoksulluğu ortaya çıkarmaktadır. Bunun yanı sıra engellilik durumu, engelli bireye sahip hanhalklarında yoksulluğun şiddetini de artırabilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün 15 adet geliştirmekte olan ülkede yaptığı Dünya Sağlık Araştırması'na göre, engelli aile ferdi bulunan hanhalklarının engelli aile ferdi bulunmayan hanhalklarından daha fazla sağlık harcaması yaptığı ortaya çıkmıştır. Araştırmaya dâhil edilen ülkelerin birçoğunda engelli olmanın yoksul olma olasılığını artırdığı ortaya çıkmıştır. Engelli bireylerin ne kadarının iş hayatının içerisinde yer aldığı yani gelir elde ettiği ve sosyalleştiği ise çok önemlidir.

Türkiye'de kamu kurumlarının engellilik istihdam oranları incelendiğinde birçok kamu kurumunun zorunlu engelli istihdamını gerçekleştirmediği görülmektedir. Trakya Bölgesi'nde ise 28 adet kamu kurumu, 618 adet 50 ve üstü işçi istihdam eden özel firma vardır. Bu özel ve kamu kurumlarının çalışan sayısının %3'ü kadar engelli birey çalıştırması gerektiği halde bazı kurumlar engelli bireyleri yasal sayıda istihdam etmemektedirler. Bölgede toplam 4.167 engelli bireyin istihdam edilmesi gerekirken, istihdam edilen engelli birey sayısı toplam 2.588'dir.

Toplumun refah ve huzur içerisinde yaşayabilmesi için yoksulluğun etkilerinin azaltılması gerekir. Bunu sağlamak için resmi kurumlara büyük görevler düşmektedir. Bunun yanı sıra ulusal ve uluslararası kuruluşlar, dernekler ve vakıflarda çalışmalar yapılmalıdır.

İktisadi faaliyet içerisinde bulunamayan veya iş bulmakta zorluk çeken, dezavantajlı gruplar içinde bulunan kadınlar, engelliler veya etnik kökenli gruptaki kişiler yaşamları için gerekli olan fiziki ve sosyal kaynaklara kolay ulaşamamakta ya da ulaşmak için daha çok çabalamak zorundadırlar. Bunun için birçok Avrupa Birliği ülkesinde veya ABD gibi gelişmiş ülkelerde yoksulluğu azaltmak için uygulanan sosyal politikaların ilk amacı işsizlik oranlarını azaltmaktır. Bunun dışında sosyal harcamalar ise çalışamaz durumda olanlara zaruri ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için sağlanan bir araçtır. GSYH içindeki toplam kamu sosyal harcamaları payının en fazla olduğu ülke %31,2 ile Fransa'dır. Genel olarak gelişmiş ülkelerde bu oran %25'lerin üzerindeyken OECD toplamında bu oran %21,7'dir. Kamu sosyal harcamalar içinde bulunan yaşlılık sosyal harcamalarının oranı ise genel olarak %8 ile %14 arasındadır. Bu sosyal harcama kaleminin en yüksek olduğu ülkeler İtalya, Fransa ve Avusturya iken, en düşük olduğu ülkeler Türkiye, ABD, İngiltere'dir. İşgöremezlik harcamaları ise genelde %2 ile %5 arasında değişirken en fazla işgöremezlik kamu sosyal harcaması yapan ülkeler Danimarka, İsveç ve Finlandiya'dır. Türkiye'de Kamu kesiminin sosyal harcamalarının GSYH'ya oranı ise 2011 yılında %16,7'dir. Kamu sosyal harcamalarının içerisinde en fazla pay %4 civarında eğitim harcamalarına gitmektedir. Sosyal yardım ve primsiz ödemelerin oranı ise %0,6 olarak gerçekleşmiştir. Son zamanlarda kamu yardımları alan kişilerin en fazla nakit para, yiyecek ve yakacak yardımı aldığı görülmektedir. Ayrıca bu yardım kalemlerinin diğer yardım gruplarına göre zamanla oransal olarak oldukça arttığı görülmektedir. Örneğin yakacak yardımı oranı 2006 yılında %8,5 iken 2008 yılında %30,8'e çıkmıştır.

Türkiye'de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kaynaklarını kullanarak sosyal yardım faaliyetlerini yürütmektedir. 2012 yılında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu'ndan aktarılan kaynağın yardımlara göre dağılımında, en büyük yardımın %40 ile eğitim yardımları olduğu görülmektedir. Daha sonra %21 ile periyodik yardımlar, %18 ile aile yardımları sırayı takip etmektedir. Sosyal yardımlar içerisinde aile yardımları, sağlık

yardımları, eğitim yardımları, özürlü ihtiyaç yardımları ve özel amaçlı yardımlar yer almaktadır. Yoksulluk içinde bulunan kişilerin herhangi bir sosyal hizmet kuruluşu bünyesine dâhil edilmeden kendi evlerinde ve ortamlarında korunmasına yönelik olarak gerçekleştirilecek hizmetler ise 2828 sayılı kanun gereğince Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından yerine getirilmektedir.

Trakya Bölgesi'nde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı il müdürlükleri bulunmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüklerine bağlı, huzurevleri, çocuk esirgeme kurumları, yetiştirme yurtları, toplum merkezleri, konukevleri, aile danışma merkezleri gibi yardıma ihtiyaç duyan bireylere sosyal hizmet veren kuruluşlar bulunmaktadır. Tekirdağ'da müdürlüğe bağlı kız ve erkek yetiştirme yurtlarında hizmete ihtiyaç duyan çocuklar ve gençler kuruluşun kapasitesinden daha fazla sayıda bu hizmetten yararlanmaktadır. Edirne de ise, toplum merkezlerinin kapasitesinden daha fazla kişi bu kuruluşun hizmetinden yararlanmaktadır.

Bunun yanı sıra bölgede, nakdi yardım olarak yapılan yaşlılık aylığı alan kişi sayısında 2009 ile 2011 yılları arasında düşüş yaşanmış, engelli aylığı alan kişi sayısında ise artış yaşanmıştır. Trakya Bölgesi'nde yaşlı kişi sayısı artmasına rağmen 65 yaş ve üstü kişilere verilen yaşlı aylığını alan kişi sayısı, Tekirdağ ilinde artarken Edirne ve Kırklareli illerinde azalmıştır. Toplamda ise yaşlı aylığı alan kişi sayısı bölgede aynı yıllar arasında 16.037 kişiden 15.379 kişiye düşmüştür. Bölgede engelli aylığı alan kişi sayısı Tekirdağ ve Edirne de daha yüksek sayılarda artarken Kırklareli'nde daha az sayıda artmıştır. Trakya Bölgesi'nde 2011 yılında toplamda 7.843 kişi engelli aylığı uygulamasından faydalanmıştır.

Trakya Kalkınma Ajansı'nın TR21 Trakya Bölge Planı (2014-2023) çerçevesinde oluşturulan "Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk İhtisas Komisyonu" üyeleri, raportörü ve moderatörü belirli tarihlerde toplanmıştır. Toplantılarda amaç; Trakya Bölgesi'nin fiziki ve sosyal anlamda daha yaşanılabilir, Roman vatandaşlar gibi etnik grupların ve diğer dezavantajlı grupların fırsat eşitliğine sahip olduğu, insan haklarına saygı duyulan, toplumsal bilincin arttığı, duyarlı ve yardımsever insanların yaşadığı, ihtiyaç hisseden herkese hizmetlerin doğru şekilde aktarıldığı, yoksullukların azaldığı bir bölge olması için bölgenin sorunlarını analiz etmek ve çözüm önerilerinde bulunmak olmuştur.

Toplantılar sonucunda, bölgede eğitim ve gelir seviyesinin yüksek olması, istihdam yaratmada sanayi bölgesi özelliğinin kullanılması, Avrupa'ya geçiş noktasında bulunması, Tekirdağ'ın büyük şehir belediyesi olması, turizm sektörünün canlandırılabilir olması gibi durumlar olumlu ortaya çıkan ortak görüşler arasında yer almaktadır.

Ancak bölgede merkezi ve yerel yönetimler arasında koordinasyonun tam sağlanamaması, mesleki eğitimlerin yetersiz ve süreksiz olması, dezavantajlı grupların istihdamındaki eksiklikler, iç göçün ve dış göçün yüksek oranlarda yaşanması, nüfusun yaşlanması ve nüfus dağılımının dengesiz olması gibi durumlar ise olumsuz ortak görüşler olarak belirtilmiştir.

Sosyal Hizmetler ve Yoksulluk İhtisas Komisyonu toplantılarına katılan bireylere göre, sosyal hizmete ihtiyaç duyan her birey TR21 Trakya Bölgesi'nde insan onura yakışır şekilde hizmete ulaşmalıdır. Yoksul veya dezavantajlı olmaları nedeniyle sosyal dışlanma yaşayan bireylerin ekonomik ve sosyal hayatın içerisine dâhil edilebilmesi için istihdam olanaklarının artırıldığı, emeğin her alanda paylaşılabilirdiği, bireylerin farklılıklarının değil benzerliklerinin farkında olduğu, yardımsever bir toplum yaratılmalıdır. Bu düşünceyle bölgenin refahının artırılması ve daha yaşanılabilir bir bölge olması için belli hedefler konulmuş ve bu hedeflere ulaştıracak stratejiler ve faaliyetler konusunda görüşler sunulmuştur.

Hedef 1: Sosyal hizmetlerin daha etkili bir işleyişe kavuşturulması için gerekli düzenlemelerin ve yeniliklerin yapılması

Hedef 2: Bölgenin toplumsal kalkınmasını sağlamak

Hedef 3: Sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan bireylerin istihdamına yönelik çalışmaların artırılması

Hedef 4: Toplumda sosyal hizmet bilincinin artırılması

Hedef 5: Ailevi, toplumsal ve insani değerlerin bölgede korunması ve geliştirilmesi

Yukarıdaki hedeflere ulaşılması için, bölgedeki tüm kurum ve kuruluşların işbirliğinin sağlanması, bölgesel sosyal risk haritasının çıkarılması, istihdam yaratmak için bölge turizminin canlandırılması, engellilerin hizmetlere erişilebilirliğinin sağlanması, sosyal faaliyet alanlarının geliştirilmesi, uluslararası hibe ve fonlardan yararlanılmasının sağlanması, mikrofinansmanın kullanılması, önleyici ve koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması,

iş bulma ve işe yerleştirme programlarına ağırlık verilmesi gibi stratejiler ve bunlara bağlı faaliyetler belirlenmiştir.

KAYNAKLAR

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü,
2012 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, www.sosyalyardimlar.gov.tr

AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü,
Eylül 2012 Sosyal Yardım İstatistikleri Bülteni, www.sosyalyardimlar.gov.tr

ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI, Çalışma Hayatı İstatistikleri 2011,
www.csgeb.gov.tr

DEVLET PERSONEL BAŞKANLIĞI, http://www.dpb.gov.tr/dpb_istatistikler.html

İdris SARISOY ve Selçuk KOÇ, Türkiye’de Kamu Sosyal Transfer Harcamalarının Yoksulluğu Azaltmadaki Etkilerinin Ekonometrik Analizi, Maliye Dergisi, Sayı 158, Ocak-Haziran 2010

KALKINMA BAKANLIĞI, <http://www.kalkinma.gov.tr>, Resmi İstatistik Programı Kamu Kesimi Sosyal Harcama İstatistikleri

Mustafa ÖZTÜRK ve Başak Işıl ÇETİN, Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluk ve Kadınlar, Journal of Yasar Universty

OECD Social Policy Division, OECD Family Database, www.oecd.org/social/family/database, 27/01/2012

Serhat ÖZGÖKÇELER ve Doğan BIÇKI, Özürlülerin Sosyal Dışlanma Boyutları: Bursa ve Çanakkale Örneklerinden Yansıyanlar, II. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu, Denizli 2010

SGK, Sosyal Güvenlik Kurumu Resmi İstatistikleri, www.sgk.gov.tr

THE WORLD BANK, Annual Report 2012, www.worldbank.org

THE WORD BANK, World Development Indicators, 2012, <http://data.worldbank.org/sites/default/files/wdi-2012-ebook.pdf>

THE WORLD HEALTH ORGANIZATION, World Report on Disability, 2011, http://whqlibdoc.who.int/publications/2011/9789240685215_eng.pdf

TÜİK, Çocuk İşgücü İstatistikleri, 2006-2012, www.tuik.gov.tr

TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması 2011, www.tuik.gov.tr

TÜİK, Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması, 2010, www.tuik.gov.tr

TÜİK, Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, 2011, www.tuik.gov.tr

TÜİK, İstatistiklerle Çocuk, 2012, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13488>

TÜİK, İstatistiklerle Yaşlılar, 2012, www.tuik.gov.tr

TÜİK, İşgücü İstatistikleri, 2012, www.tuik.gov.tr

TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Edirne, 2011, www.tuik.gov.tr

TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Kırklareli, 2011, www.tuik.gov.tr

TÜİK, Seçilmiş Göstergelerle Tekirdağ, 2011, www.tuik.gov.tr

TÜRKİYE İŞ KURUMU (İŞKUR), <http://www.iskur.gov.tr/KurumsalBilgi/istatistikler.aspx#dltop>

UNDP, 2013 Human Development Report, <http://hdr.undp.org/en/reports/global/hdr2013/download/>

UNICEF, Türkiye’de Çocukların Durumu Raporu 2011, www.unicef.org/turkey/

UNICEF, Türkiye’de Çocukların Durumu 2011, <http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/s/i/sitan-tur-2011.pdf>

Ülker ŞENER, Kadın Yoksulluğu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV) Değerlendirme Notu, Eylül 2009

Ülker ŞENER, Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İşgücü Politikaları, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV), Politika Notu, 2010